

Una aproximació a la història de la Compilació del dret civil de Catalunya: 1938-1960¹

Introducció

El procés que va portar a l'aprovació de la Compilació, s'emmarca històricament en l'elaboració de la codificació civil i el conflicte sobre la coexistència d'una pluralitat de drets civils al territori espanyol, el qual es va debatre durant tot el segle XIX. Els diferents projectes de Codi civil espanyol (en endavant CCesp), van fracassar perquè només es volia codificar el dret castellà, malgrat l'oposició de juristes d'altres territoris (1821, 1836 i 1851).

Per tal d'arribar a una solució, s'acordà, mitjançant el Decret de 2 de febrer de 1880 d'Alvárez Bugallal, la introducció dels drets territorials propis en el Codi civil general i únic, com a excepcions indispensables. Per assolir-ho es van nomenar juristes de reconegut prestigi amb l'encàrrec d'elaborar unes memòries i uns textos articulats. Pel que fa a Catalunya, Duran i Bas va redactar la *Memòria* de 28 de desembre de 1881, que es considera una obra excel·lent, si bé el text articulat no tenia el mateix nivell.

La Llei de bases d'11 de maig de 1888 per a la publicació del CCesp, disposava l'elaboració dels diversos apèndixs, és a dir, d'uns textos afegits amb caràcter accessori o subsidiari, que contindrien les institucions del dret civil propi de diferents territoris que es consideressin dignes de ser conservades.

¹ Miquel Miralles Bellmunt. Direcció General de Dret i d'Entitats Jurídiques. Departament de Justícia. Doctorand al Departament de Dret Civil de la Universitat de Barcelona. Tesi sobre *La posició jurídica del cònjuge o convivent sobrevivent en unió estable de parella en el Dret civil de Catalunya*, dirigida pel Dr. Joan Marsal Guillamet.
-Agraeixo a la Dra. Elena Lauroba Lacasa, directora general de Dret i d'Entitats Jurídiques i professora titular de dret civil de la Universitat de Barcelona, els suggeriments que m'ha fet.
-La majoria dels documents citats es poden consultar a www.gencat.cat/justicia/50anys-cdcc, en els epígrafs *Antecedents històrics de la Compilació des de la codificació, Comissió de Juristes i Tramitació del projecte de la Compilació*.

El CCesp, aprovat pel Reial decret de 24 de juliol de 1889, permetia la subsistència dels mal anomenats drets forals, de manera restringida.

Duran i Bas, com a ministre de Gràcia i Justícia, va reorganitzar la Comissió General de Codificació i va crear comissions especials per a la redacció dels apèndixs al CCesp (decrets de 17 d'abril de 1899 i de 24 d'abril de 1899). A Catalunya, inicialment no se'n va aprovar cap, a causa del recel que es produís una minva del dret civil català, sens perjudici que es redactessin avantprojectes particulars.

Després d'un període d'estancament, es va elaborar l'Avantprojecte d'apèndix al CCesp de 1930, que es considera una adaptació feta amb pressa de la *Memòria* de Duran i Bas. A més, no va tenir en compte els canvis socials produïts durant el mig segle que separa l'una de l'altre, ni la pròpia evolució de la doctrina jurídica catalana.

La Constitució de 1931 preveia una estructura plurilegislativa, ja que la distribució de competències es feia per matèries, la qual cosa va fer inviable l'Avantprojecte d'apèndix de 1930. El Parlament de Catalunya va optar per la via de les lleis especials, amb l'objectiu d'elaborar un Codi civil català.

L'objecte d'aquest treball és reflexionar sobre la història de la Compilació durant la darrera fase, que a l'efecte expositiu situem entre 1938 i 1960.

En concret, intentem donar una resposta aproximada a les preguntes de per què el règim de Franco va acceptar l'aprovació de la Compilació² i de com es va arribar a aprovar.

El motiu que escollim l'any 1938 com a inici d'aquest estudi és que el règim de Franco hi va du a terme actuacions repressives contra el dret civil de Catalunya, que serien contradictòries amb les actuacions posteriors que van culminar amb l'aprovació de la Compilació.

² A més de la Compilació de Catalunya, es van aprovar les compilacions de Biscaia i Àlaba (Llei 30-7-1959), Illes Balears (Llei 19-4-1961), Galícia (Llei 2-12-1963), Aragó (Llei 8-4-1967) i Navarra (Llei 1-3-1973).

En general, els estudis que s'han fet han analitzat des del punt de vista de la història des del dret, en expressió de Salvador Coderch.³ Sens perjudici de seguir aquesta línia, formulada i usada per eminents juristes, partim de la base que la Compilació és una llei i, per tant, una actuació de política legislativa, en la qual van intervenir juristes i també polítics.

També ens procurarem endinsar, en la mesura de les nostres possibilitats, dins l'àmbit de "la petita història de la Compilació", en expressió de Roca Sastre.⁴

Així, pel que fa a la metodologia, s'ha parlat d'una metodologia del sentiment, en el sentit de tenir en compte la realitat de la vida, i d'una altra de l'anàlisi.^{5 6}

³ Des d'aquesta perspectiva i amb relació a tota la història de la Compilació, vegeu :

-Joaquín DE CAMPS Y ARBOIX (1958), "El apéndice catalán", "Obra legislativa y labor interpretadora", "El Congreso de Zaragoza y sus consecuencias" i "La Compilación y su contenido", a *Historia del Derecho Catalán Moderno*, Ed. Bosch, Barcelona, pàg. 265-353.

-Lluís PUIG FERRIOL i Encarna ROCA TRIAS (1979), "La codificación", "Los distintos proyectos de Apéndice al Código Civil" i "La organización definitiva del Derecho Civil en España: las Compilaciones", a *Fundamentos del Derecho Civil de Cataluña, Tomo I, Introducción al Derecho Civil de Cataluña*, Ed. Bosch, Barcelona, pàg. 70-89 i 122-135.

- Antonio MIRAMBELL ABANCÓ i Pablo SALVADOR CODERCH (1981), "Com. art. 1 CDCEC", Manuel ALBALADEJO GARCÍA (dir.), *Comentarios al Código Civil y Compilaciones Forales*, tomo XXVII, vol. 1, Ed. Revista de Derecho Privado, Madrid, pàg. 7-145.

-Pablo SALVADOR CODERCH (1985), "La Compilación y su historia. Los presupuestos políticos y culturales de la Compilación del Derecho Civil de Cataluña", a *La Compilación y su historia*, Ed. Bosch, Barcelona, pàg. 135-228.

-Antoni MIRAMBELL ABANCÓ i Pau SALVADOR CODERCH (1995), "Estudi introductori sobre els precedents de la Compilació", a *Projecte d'Apèndix i materials precompilatoris*, Textos Jurídics Catalans, Lleis i costums VI/2, Departament de Justícia, pàg. XIII-XXXII i

-Ferran BADOSA COLL (2003), "El dret civil català en la codificació", en especial: "El règim franquista. L'abolició de l'autonomia i la Compilació del dret civil català", a *Manual de dret civil català*, Ed. Marcial Pons, Madrid-Barcelona, pàg. 25-46.

⁴ Ramon M. ROCA SASTRE (1983), "La Compilación del Derecho Civil Especial de Cataluña como expresión codificada no novatoria *per iuris continuatio* del Derecho civil catalán", a *Estudios de Derecho Civil Especial de Cataluña*, Ed. Bosch, Barcelona, pàg. 6, nota 1, on, després de lloar el llibre de CAMPS Y ARBOIX, citat a la nota 3 d'aquest treball, va afirmar: "Pero lo que está por publicar, y sería altamente interesante, si bien para ello debería transcurrir aún más tiempo, es lo que designaríamos bajo el título de *Pequeña historia de la Compilación catalana*."

⁵ Juan IGLESIAS SANTOS (1962), "Cataluña y el Derecho romano", a *Miscel·lània Borrell i Soler*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, pàg. 197, va sostenir que : "En varias ocasiones hemos llamado la atención sobre la necesidad de que el romanista —y el estudioso en general— esté asistido por el método del sentimiento, y no tan sólo por el método del análisis [...]". "Bien está que hoy, dominados como estamos por la técnica, nos afanemos en estudiar o investigar con pretrecho de buen instrumental y auxilio de refinados métodos, pero ha de tenerse en cuenta que al Derecho no le conviene otro calificativo que el que afirme categóricamente su entronque con la rotunda realidad de la vida. Lo jurídico posee la calidad de lo vital, y aquí está el lugar sobre el que ha de operar el jurista. La dimensión del *campo de operaciones* es enorme, y a él no tiene acceso quien ha hecho del Derecho una idea."

⁶ En una línia no exclusivament jurídica vegeu:

Josep PLA CASADEVALL (1981a), "El notari Ramon M. Roca Sastre i la Compilació del dret", *Homenots, segona sèrie*, Obra completa, volum XVI, 2a. Ed., Destino, Barcelona, pàg. 407-436 i Maurici SERRAHIMA BOFILL (2003), (2004a) i (2004b), *Del passat quan era present, 1940-1947*, Edicions 62, Barcelona, 1948-1958 i 1959-1963, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, edició dels tres volums a càrrec de Josep POCA GAYA.

SERRAHIMA BOFILL (2004b), 4 d'abril de 1962, pàg. 310, esmenta una carta de PLA : "També em deia que vol fer un *homenot* sobre la Compilació del Dret Civil Català, i que li indiqui la persona en qui cal centrar-ho. Sense vacil·lar, li he indicat en Roca Sastre, i li he explicat ràpidament la història i el Congrés de Saragossa, la Comissió, els intents del grup Duran i Ventosa, l'entrada d'en Roca, el projecte, la lluita a Madrid, el text final [...]. Li he indicat les persones que el poden informar i m'hi he posat entremig."

Entenem que ambdues són necessàries, i més quan pretenem apropar-nos a un tema tenaçment lluitat, que no pas donat. En aquest procés, el sentiment d'afecte vers el dret civil de Catalunya per part de moltes generacions de juristes des del segle XIX, va jugar un paper cabdal perquè la lluita pogués reeixir. Opinem que aquest sentiment d'afecte sovint està per sobre de determinades ideologies polítiques o, com a mínim, no sempre hi està vinculat de manera correlativa.

Amb aquest plantejament, en cap moment pretenem menysprear el paper dels juristes que materialment van elaborar la Compilació, que s'acostuma a centrar en la figura de Roca Sastre.⁷ Segurament, junt amb Martí Miralles, van ser els més eminents civilistes entre els que van viure i treballar a Catalunya durant el segle XX.

Un altre eminent compilador, Faus Esteve,⁸ va manifestar:

No he de hacer la apología de Roca Sastre, cuyos méritos extraordinarios le han merecido, entre otros galardones, la Gran Cruz de la Orden de Alfonso X el Sabio. Pero sí he de afirmar, y con ello no descubro ningún secreto, que la Compilación es en su 80 por ciento obra de Roca Sastre. No sólo fue Ponente del Derecho sucesorio, que es el nervio y la base de la Compilación, sino que en todas las demás materias, sus atinadas observaciones siempre se tuvieron en cuenta. Ha sido por lo tanto el Ponente del núcleo de la Compilación y el supervisor de toda ella.

Entenem que, malgrat que el paper de Roca Sastre va ser certament molt important, també van concórrer altres persones i unes circumstàncies polítiques molt concretes que no es poden deixar de tenir en compte.

⁷ En aquest sentit, SERRAHIMA BOFILL (2004b), 4 d'abril de 1962, pàg. 310 i Juan José LÓPEZ BURNIOL (1989), *Simposi Dret Civil de Catalunya, XXV anys de la Compilació*, Departament de Justícia, Barcelona, pàg. 145, el qual va afirmar que: "Avui ens convoca aquí la celebració de la seva memòria [de la Compilació], que podem concretar sense discussió possible en qui va ésser un dels autors principals i un dels grans juristes catalans de totes les èpoques, el senyor Ramon Maria Roca Sastre."

⁸ Ramon FAUS ESTEVE (1960a), "La Compilación y el Notariado", *Revista Jurídica de Catalunya*, juliol-agost, pàg. 430.

1. Les actuacions repressives contra el dret civil català de l'any 1938

El règim de Franco, a través d'actuacions normatives dutes a terme des de l'ocupació de Lleida, va restablir en tota la seva integritat el dret existent quan es va promulgar l'Estatut d'autonomia l'any 1932, la qual cosa va provocar que s'hagi dit que el nostre dret va ésser ferit de mort.⁹ Així, la *Ley de la Jefatura del Estado* de 5 d'abril de 1938 va declarar derogat l'Estatut amb efectes retroactius al 17 de juliol de 1936. A més, l'obra legislativa del Parlament de Catalunya i la jurisprudència del Tribunal de Cassació no es van poder aplicar, en virtut de la *Ley de la Jefatura del Estado* de 8 de setembre de 1938, que va restablir en tota la seva integritat el Dret existent en promulgar-se l'Estatut.¹⁰

Alguns juristes catalans van demanar que s'apliqués el principi de la irretroactivitat legislativa i la política dels fets consumats i dels drets adquirits, per raons de seguretat jurídica. Aquesta iniciativa no va reeixir i es van seguir aplicant les normes anteriors sense cap consideració als problemes que s'originaven.¹¹ Així, Puig Ferriol i Roca Trias¹² han sostingut que el dret català es trobava en una situació més precària que la que hi havia abans de la Constitució de 1931, ja que a la inseguretat i dificultat de determinar el dret aplicable, s'hi afegia una tendència centralitzadora molt més acusada que la que havia resultat del Decret de Nova Planta de 16 de gener de 1716.¹³ En ambdós casos es va produir la privació de les fonts de producció del dret civil català i la prohibició de l'ús del català. D'aquí que s'hagi parlat d'una segona edició del Decret de Nova Planta.

⁹ Ramon FAUS ESTEVE (1989), "La Compilació del dret civil català del 21 de juliol de 1960", *Simposi Dret Civil de Catalunya, XXV anys de la Compilació*, Departament de Justícia, pàg. 113.

¹⁰ BADOSA COLL (2003), pàg. 42, esmenta: "El 26 de gener de 1939 [dia de l'entrada a Barcelona de l'exèrcit de Franco], el general Fidel Dávila, com a *Jefe del Ejército del Norte*, va dictar un Ban, l'art. 3 del qual deia que *entra en vigor en este territorio a partir de hoy el Derecho del nuevo Estado que se publica en los Boletines Oficiales [...] y que devuelve a las provincias catalanas el honor de ser gobernadas en pie de igualdad con sus hermanas del resto de España.*"

¹¹ FAUS ESTEVE (1989), pàg. 113.

¹² PUIG FERRIOL i ROCA TRIAS (1979), pàg. 122.

¹³ Com és sabut, a Catalunya, com a conseqüència que va perdre la Guerra de Successió, les Corts catalanes havien estat dissoltes per Felip V, que va dictar el Decret de Nova Planta. Aquesta norma va mantenir la vigència del dret civil català anterior (les Constitucions i altres drets de Catalunya de 1704), si bé, en suprimir les Corts, va comportar la ceguesa de les fonts del dret i la impossibilitat que el dret evolucionés, és a dir, la seva fossilització.

Tot plegat va comportar que el dret català anés subsistent amb penes i treballs, si bé cada vegada era menys conegut i s'aplicava menys en els tribunals.¹⁴

2. Sobre per què el règim de Franco va permetre l'aprovació de la Compilació

S'ha afirmat que Franco va ser un dels governants amb més poder al llarg de la història d'Espanya.¹⁵ Entre aquests poders, tenia el legislatiu,¹⁶ amb la qual cosa, com a mínim teòricament, no li hauria costat gaire modificar el CCesp, que reconeixia la subsistència dels drets civils propis *por ahora*.¹⁷ Ara bé, vist des del punt de vista polític, probablement la mesura no era tan fàcil, ja que també hauria afectat Navarra i Biscaia i Àlaba, en general, acèrrimes defensores de llurs furs, i, per tant, la supressió hauria pogut ser contraproductiu.

En relació amb el seu pensament polític, de Franco s'ha opinat que era un pragmàtic¹⁸ o que hi va haver *diversos Francos*,¹⁹ en el sentit que se sabia adaptar molt bé a les circumstàncies. No obstant això, creia en una sèrie de principis bàsics,²⁰ entre els

¹⁴ Robert FOLLIA CAMPS (2003), Presentació de *Comentarios a la Compilación del dret civil de Catalunya*, de Ramon FAUS ESTEVE i Francesc d'Assís CONDOMINES VALLS, edició facsímil de la primera (1960), *La Notaria*, núm. 2, Col·legi de Notaris de Catalunya i Ed. Marcial Pons, Madrid-Barcelona, pàg. xii.

¹⁵ Stanley G. PAYNE (1992), *Franco. El perfil de la historia*. Biografías Espasa, Ed. Espasa Calpe, Madrid, pàg. 7, ha afirmat: "Se ha dicho que Franco fue la figura con mayor poder en la historia de España desde los tiempos de Felipe II. Ciertamente tuvo en sus manos mayor autoridad personal que ningún rey anterior, ya que unió las prerrogativas del dictador-regente a los poderes de control administrativo y político de un Estado del siglo XX, poderes tan grandes que, en un momento dado de los comienzos del régimen, se le reconoció únicamente responsable *ante Dios y la historia*."

¹⁶ Juan Pablo FUSI AIZPURUA (1985), *Franco, autoritarismo y poder personal*, Ed. El País, Madrid, pàg. 59 i 79, ha sostingut: "En enero de 1938 [...] una Ley de la Jefatura del Estado dejaba en sus manos toda la capacidad legislativa." La situació no canviaria amb la *Ley de Cortes* de 17 de juliol de 1942, ja que "Franco creó las Cortes como un instrumento de colaboración con sus funciones, no como una Cámara legislativa que limitara su poder."

¹⁷ L'art. 12.2 CCesp, en la redacció originària, disposava: "Por lo demás, *las provincias y territorios en que subsiste derecho foral lo conservarán por ahora en toda su integridad*, sin que sufra alteración su actual régimen jurídico, escrito o consuetudinario, por la publicación de este Código, que regirá tan sólo como derecho supletorio en defecto del que lo sea en cada una de aquellas por sus leyes especiales." La cursiva és nostra.

¹⁸ FUSI AIZPURUA (1985), pàg. 74: "Su política —económica, social, exterior— no fue el despliegue del diseño de un estadista ni la cristalización de una doctrina o una ideología. Franco era un hombre pragmático, no un doctrinario ni un ideólogo, y [...] no hizo otra cosa que adaptar su política a las exigencias de las circunstancias. Casi se estaría en la tentación de repetir sobre él lo que Wellington dijo de lord Liverpool, que fue *premier* británico entre 1812 y 1827: que el secreto de su política era que no tenía política."

¹⁹ José Luis DE VILLALONGA (1999), *El sable del Caudillo, Historia secreta del hombre que gobernó España como un cortijo*, Ed. Plaza y Janés, Barcelona, pàg. 11, va exposar: "Recuerdo que una tarde en la que trabajábamos juntos en nuestro libro *El Rey*, le pregunté a Don Juan Carlos algo acerca de Franco. *¿A qué Franco te refieres?*, me contestó el monarca. Ante mi desconcierto, Don Juan Carlos explicó: *Francos ha habido varios. El de la guerra de África, que acabó siendo el general más joven de Europa. El Franco de la República, el del Alzamiento, el de la guerra civil, el dictador y por último un anciano que murió en terribles circunstancias. Cada uno de ellos fue un hombre diferente. Así que cuando hables de Franco, precisa a cuál de ellos te refieres.*"

²⁰ FUSI AIZPURUA (1985), pàg. 74.

quals, i pel que ara fa al cas, interessa remarcar que, a més de ser un nacionalista espanyol,²¹ era un tradicionalista espanyol²² i un antiliberal furibund.²³

També s'ha dit que el Consell de Ministres va ser el veritable instrument de govern²⁴ i que els ministres tenien un marge d'actuació bastant ampli.²⁵

Partint d'aquestes premisses, podem entendre que les compilacions es van permetre perquè es volia elaborar un Codi civil genuïnament espanyol, del qual formarien part els drets civils territorials, concebuts com a tradicions jurídiques històriques hispàniques.²⁶

²¹ Stanley G. PAYNE (2000), José Luis GARCÍA DELGADO (coord.), "La política", a *Franquismo. El juicio de la historia*, Ed. Temas de Hoy, Madrid, pàg. 237, ha afirmat: "Como muchos de sus compañeros oficiales, creía firmemente en el nacionalismo español y sostenía que el mayor fallo del liberalismo había sido no defender la unidad y los intereses de la nación española."

²² FUSI AIZPURUA (1985), pàg. 76, ha sostingut que "no creía en un Estado falangista [...]. Su idea de las cosas estaba más próxima a las posiciones de Víctor Pradera, el líder del tradicionalismo, asesinado en la guerra civil e inspirador del Bloque Nacional de la ultraderecha en la II República, cuyo ideario se resumía en los lemas 'religión, Estado, propiedad y familia', y cuya tesis de *El nuevo Estado* —libro que publicó en 1935— ensalzaba la monarquía tradicional y social de los Reyes Católicos (ideas todas ellas verdaderamente próximas a Franco): éste prologó en 1945 las obras completas de Pradera, y en las notas de su archivo quedó un apunte en que aludía a su amistad."

En la mateixa línia, PAYNE (2000), pàg. 273, diria: "Uno de los aspectos más novedosos del gobierno de Franco, dentro del contexto europeo, fue el de su esfuerzo arcaizante por recuperar el tradicionalismo cultural. El concepto de comunidad neotradicionalista, básico para el pensamiento social y cultural de Franco, parece tomado en parte del carlismo. La creación de la comunidad era fundamental para muchos de los modernos movimientos nacionalistas europeos, pero ningún otro llegó a subrayar en la misma medida el neotradicionalismo. El intento por recuperar la tradición cultural y un fundamentalismo católico de tipo tridentino fue llevado a un grado sin precedentes en ningún otro régimen europeo, y en este sentido, fue más parecido al renacimiento islámico que al fascismo europeo."

²³ FUSI AIZPURUA (1985), pàg. 58, 59 i 97, ha indicat: "Franco había dicho en Salamanca [1937] que su Estado opondría una *democracia efectiva* a la democracia del Estado liberal, que él calificó de *verbalista y formal*." "No creemos nosotros, diría en Zaragoza el 19 de abril de 1938, *en el régimen democrático liberal*."

"El 14 de mayo de 1946, Franco pronunciaba un importante discurso en las Cortes. Lo era esencialmente porque allí expuso la nueva definición que quería para su régimen. La clave estaba en una frase: *A esa democracia convencional, dijo, nosotros oponemos una democracia católica y orgánica*."

²⁴ FUSI AIZPURUA (1985), pàg. 60: "El Consejo de Ministros sería, a todo lo largo de los 40 años de franquismo, el verdadero órgano de poder del régimen y la única institución con la que Franco contaría verdaderamente; todo lo demás, el Consejo Nacional del Movimiento, las Cortes, la Organización Sindical, los Consejos de Estado y del Reino, sería en la práctica mera *coreografía*, como diría mucho después el propio Serrano Suñer."

²⁵ *Ibidem*, pàg. 72: "Franco dejaba a sus ministros una amplia autonomía en el ejercicio de su cargo; le irritaba que se le hicieran confidencias críticas sobre ellos; defendía siempre su gestión."

En el mateix sentit, PAYNE (1992), pàg. 146: "A los ministros y a los principales subordinados se les solía dejar casi siempre gran libertad de acción en la administración de sus departamentos, aunque siempre, naturalmente, dentro de las líneas generales del régimen."

²⁶ Aquesta és una constant que s'anirà repetint. Remarcarem les referències en lletra cursiva.

Per tal d'assolir-ho, el ministre de Justícia Aunós Pérez²⁷ va autoritzar, per Ordre de 3 d'agost de 1944, la convocatòria del Congrés Nacional de Dret Civil de Saragossa de 1946.²⁸ La finalitat era que:

[...] con la previa preparación y estudio del tema, confrontasen y examinasen puntos de vista, coincidencias y discrepancias en orden a la coexistencia en nuestra patria de diversas legislaciones civiles, estudiando una propuesta en la que se formule la resolución de los problemas que esta situación plantea y convencido este Ministerio de Justicia de la trascendental finalidad que se persigue con esta proposición y su oportunidad en estos momentos en que los esfuerzos nacionales tienden a buscar de nuevo en el hondo de la tradición jurídica española, los principios de justicia cristiana que en los siglos de nuestra grandeza informaron nuestras instituciones.

3. El Congrés Nacional de Dret Civil de Saragossa de 1946

3.1 La preparació del Congrés

Es tracta d'un Congrés molt important, essencial per a la subsistència i posterior desenvolupament dels drets civils territorials. El va promoure el Consell d'Estudis de Dret aragonès sota els auspicis del ministre de Governació Pérez González, catedràtic de dret civil.²⁹ ³⁰

²⁷ Eduardo Aunós Pérez, polític de Lleida, fou ministre de Justícia des del 16 de març de 1943 fins al 20 de juliol de 1945. Advocat, militant de la Lliga Regionalista, secretari particular de Cambó quan era ministre de Foment, diputat a Corts el 1916 i ministre de Treball durant la dictadura de Primo de Rivera. El 1937 va ingressar a Falange Española Tradicionalista y de las JONS, organització de la qual va ser membre de la Junta Política. (Equipo Mundo: Eduardo ÁLVAREZ PUGA, José Carlos CLEMENTE i José Manuel GIRONÉS, 1971, *Los 90 Ministros de Franco*, Ed.Doposa, Barcelona, pàg. 173-175.)

-En el pòrtic de la *Revista Jurídica de Catalunya* de març-abril de 1945, vol. XLIII, pàg. 4, va sostenir: “.Acrece el interés para ahondar en el análisis de las especialidades forales singularmente tratadas en estas páginas, la circunstancia de que muchas de ellas conservan, mejor incluso que el propio Código Civil, el espíritu del Derecho tradicional español.”

²⁸ BOE de 7 d'agost de 1944, pàg. 6012.

²⁹ En aquest sentit, Claudio COLOMER MARQUÉS (1996), “El Derecho Civil de Cataluña”, *La Vanguardia*, 10 de desembre, que va participar en el Congrés i Miguel MONTSERRAT GÁMIZ (1996), “Evocación del Congreso Nacional de Derecho Civil de Zaragoza, 1946”, Commemoració del cinquantè aniversari, *Anuari de la Societat Catalana d'Estudis Jurídics*, 1996, pàg. 93, va ser un dels dos advocats aragonesos que van ajudar com a assistents a la Secció de Dret Català en el Congrés. Va opinar que: “En España gobernaba un régimen de fuerza salido de una guerra civil, cuyos grupos de presión se agrupaban, respecto de cualquier problema, en tendencias muy dispares, obligadas a entenderse por la autoridad superior, que las manejaba directa o indirectamente mediante soterradas o explícitas consignas. Se conocía la poderosa influencia unitarista del que desde muy joven fue catedrático de Derecho Civil, a la sazón poderoso ministro de la Gobernación, Blas Pérez.”

³⁰ Blas PÉREZ GONZÁLEZ, del Cos Jurídic de l'Exèrcit de l'Aire des de 1920, va coincidir amb Franco en la Guerra del Marroc.

Catedràtic de dret civil de la Universitat de Barcelona des del 1928 i degà de la Facultat de Dret, l'any 1933 va traduir i anotar amb José ALGUER, el *Tractat de dret civil* d'ENNECCERUS, KIPP i WOLF, Ed.Bosch, Barcelona.

Durant la darrera Guerra Civil va treballar a l'Assessoria Jurídica del Quarter General de Franco a Salamanca i Burgos i va ser fiscal del Tribunal Suprem.

També va escriure: (1940), “La partición en Cataluña”, *Revista de Derecho Privado*, XXIV, núm. 287, desembre, pàg. 307-313 i (1942), “El método jurídico”, *Revista de Derecho Privado*, XXVI, núm. 299, enero, pàg. 1-24.

Va ser ministre de Governació des del 3 de setembre de 1942 fins al 25 de febrer de 1957, és a dir, 14 anys, 5 mesos i 22 dies (Equipo Mundo, 1971, pàg. 149-151). La mitjana de la durada en el càrrec dels 120 ministres de Franco va ser d'uns dos anys. (FUSI AIZPURUA, 1985, pàg. 72.)

Vegeu Ramon GARRIGA (1981), *Los validos de Franco*, Ed. Planeta, Barcelona, pàg. 126-213.

Pel que fa al motiu de la celebració del Congrés, s'ha afirmat que el mèrit inicial i el del desenvolupament de la iniciativa correspon als membres del Consejo de Estudios de Derecho Aragonés,³¹ els quals estaven descontents de l'aplicació de l'Apèndix d'Aragó al CCesp vigent des de 1925, l'únic que es va arribar a aprovar, que havia resultat notòriament insuficient.³²

En aquesta línia dirien, al *Anuario de Derecho Aragonés* de 1944:³³

El Consejo de Estudios de Derecho Aragonés, consciente de que su deber no se encierra en los estrechos límites de la investigación histórica y de la exégesis del ordenamiento vigente, sino que ha de extenderse a laborar en pro de su mejoramiento y progreso [...] y pensando que no hay en el momento presente, ningún problema que afecte a los Derechos forales más acuciante que el de su propio ser y mantenimiento, ha propuesto a los Poderes públicos la celebración de una Asamblea de juristas españoles, que habrá de reunirse en Zaragoza para el estudio de tan palpitante cuestión.

Ara bé, la qüestió del manteniment dels drets territorials propis la pretenien resoldre en el marc del problema de la unificació del dret privat espanyol. Així, van sostenir en la mateixa publicació:³⁴

En la presentació editorial del libro que recogía los trabajos de la primera semana de Derecho Aragonés (Jaca, 1942) se decía:
En la hora presente, llena de anhelos de grandeza y unidad, cuando renacen los grandes valores tradicionales de la Patria, *el problema de la unificación del Derecho privado español ha de ser encauzado por el camino recto: el estudio de los antiguos Derechos hispánicos y de la vida actual para penetrar en la conciencia jurídica del pueblo español y recogerla en un Derecho nacional moderno fuertemente arraigado en la tradición.* Estudios de Derecho Aragonés se propone colaborar en la magna obra trabajando intensamente en esta dirección [...]. *Y así, cuando se plantee en la política española el problema de la unificación del Derecho Civil, cuando se halle preparado el crisol que ha de fundir el Código nacional, nuestros trabajos ofrecerán al legislador el oro purísimo de las viejas y gloriosas tradiciones jurídicas del antiguo Reino de Aragón confundador de la España única y grande.*

³¹ CAMPS Y ARBOIX (1958), pàg. 307.

³² En aquest sentit, Enric JARDÍ CASSANY (1992), "La Compilació del dret civil de Catalunya", a *Documents jurídics de la història de Catalunya*, Departament de Justícia, Barcelona, pàg. 272. Vegeu també PLA CASADEVALL (1981a), pàg. 418-419.

³³ *Anuario de Derecho Aragonés* (1944-I), "El Congreso Nacional de Derecho Civil", sense signar, pàg. 32.

³⁴ "Al lector", *Anuario de Derecho Aragonés* (1944-I), pàg. 9. És una mena de *pòrtic* on es justificava la publicació del primer volum de l'Anuari. En aquest sentit, José Luis LACRUZ BERDEJO (1948), "El Congreso Nacional de Derecho Civil", *Anuario de Derecho Civil*, tom I, fascicle I, gener-març, pàg. 145, va sostenir que la celebració del Congrés de Saragossa era "consecuencia natural del éxito de las reuniones celebradas en la Universidad de Verano de Jaca, de cuya misma vitalidad nació la iniciativa de ampliarlas, reuniendo juristas de todas las regiones españolas para tratar juntos los temas más importantes comunes a los Derechos civiles hispánicos." i J. BERGUA (1946), "Crónica del Congreso Nacional de Derecho Civil", *Anuario de Derecho Aragonés*, III, pàg. 469.

En aquest context, Martín-Ballesteros Costea va publicar l'article "Aragón ante la unificación del Derecho Privado."³⁵

Després de defensar de manera ben argumentada el dret civil aragonès, va afirmar, en la mateixa línia del que s'havia dit a Jaca l'any 1942:

Aragón comprende, por medio de sus Estudios, que en el proceso de codificación español asistimos al comienzo de un nuevo y trascendental capítulo. Su limpia ejecutoria le ha impuesto el deber de que éste sea el definitivo y que en él se logre en estrecho abrazo la tan deseada unidad legislativa en España. *Tratando de que se llegue a un Código Civil general, que, si se asienta y toma por base los diferentes Derechos hispánicos no despreciados, ha de estimar y hacer suyo como uno de sus más destacados valores los principios del tradicional Derecho de Aragón y las instituciones y particularidades más arraigadas y más justas de nuestra tierra.*

Va criticar la influència francesa en el CCesp:

Es significativo que sea en la Carta otorgada en Bayona en donde se inicie el movimiento codificador español al decir que: *Las Españas y las Indias se gobernarán por un solo Código de leyes civiles y criminales.* Desde entonces y pasando por la declaración formal de la Constitución gaditana, el proyecto de 1821, de ideas revolucionarias, y sobre todo por el de 1851, que tanto inspiró al vigente, una legión de políticos y juristas prepara la sustitución de nuestros viejos Derechos hispánicos por uno acorde con las ideas de la Revolución y la Enciclopedia. Al igual que nuestras ideas políticas, instituciones de Derecho público y hasta ciencias y arte, la propiedad, las relaciones patrimoniales, la vida misma de la familia española se prepara para ser amoldada al gusto francés.³⁶

Va sostenir que el camí per arribar a una solució harmònica i, fins i tot, per acabar per sempre les diferències legislatives existents en les distintes regions d'Espanya:

Es el camino que circundando nuestras fronteras no sale de nuestra Patria, que reivindica los valores tradicionales de nuestros pensadores y juristas. [...] Recordemos el breve destello de acierto que supuso la dirección imprimida por Álvarez Bugallal en 1880, de llegar a la unidad legislativa tomando de los diferentes Derechos hispánicos lo que a todos pareciera conveniente; recordémoslo, porque a ese camino habremos de volver.

Va concloure amb l'anunci que:

³⁵ Luis MARTÍN-BALLESTEROS COSTEA (1944), "Aragón ante la unificación del Derecho Privado", *Revista de Derecho Privado*, tom XXVIII, març, escrit l'octubre de 1943, Ed. Revista de Derecho Privado, pàg. 209-220. L'autor signa com a advocat fiscal. Amb posterioritat seria catedràtic de dret civil de la Universitat de Saragossa, secretari del Consejo de Estudios de Derecho Aragonés, secretari general del Congrés de 1946 i secretari de la Comissió Compiladora d'Aragó.

³⁶ Sobre les bases socioeconòmiques de la codificació civil, vegeu José PÉREZ DE VARGAS MUÑOZ (2003), Antonio CABANILLAS SÁNCHEZ (et al.), "La Codificación Civil: breve referencia a sus bases socioeconómicas", *Estudios Jurídicos en homenaje al profesor Luis DIEZ-PICAZO, Derecho Civil, Parte General*, tom I, Ed. Thomson-Civitas, pàg. 755- 774.

El Consejo de Estudios del Derecho Aragonés se propone ahora brindar la idea de una reunión de juristas españoles para examinar este problema.

Una reunión nacional en este Aragón, de todo equidistante, y acerca de este problema tan enrarecido, de la cuestión foral, puede dar la solución, nunca debidamente intentada. En esta reunión pueden y deben hacerse oír las diferentes voces de los siempre interesados en un problema que nunca puede ser particular ni egoísta.

El Congrés es va organitzar en seccions territorials: *Dret Comú*, Aragó, Biscaia i Àlaba, Catalunya, Illes Balears i Navarra,³⁷ i no s'hi va limitar la participació. La preparació va ser molt minuciosa. Així, es va elaborar un Reglament de funcionament, es van trametre enquestes sobre drets territorials, es van constituir delegacions i es va permetre presentar comunicacions i esmenes a les conclusions provisionals de la Comissió de la Ponència Oficial.³⁸

Pel que fa a Catalunya,³⁹ van sorgir dues grans tendències:⁴⁰ la que va encapçalar Duran i Ventosa, partidari de l'Apèndix de 1930 i, en definitiva, de la *Memòria* de Duran i Bas, i una altra de més ambiciosa, que ja aleshores propugnava que si el que volien

³⁷ BERGUA (1946), pàg. 484, va indicar que de Galícia va participar Gómez Rey, el qual es va referir "a la situación especial de la región gallega que, aun siendo foral de derecho no lo es de hecho."

³⁸ MONTSERRAT GÁMIZ (1996), pàg. 97, ha dit que estava integrada per: "Presidente, Juan Moneva Puyol, Catedrático de Derecho canónico; secretario, Martín Balletero; director, José Lorente Sanz, abogado del Estado y exsubsecretario del Ministerio del Interior; el Catedrático de Derecho Civil en la Universidad de Madrid y antes en la de Zaragoza, Luis Sancho Seral; el notario Francisco Palá Mediano, y el Catedrático de Letras —navarro de origen— José Mª Lacarra, especialista en la historia aragonesa. Los juristas que llevaron el peso de la tarea técnica por sus conocimientos civilísticos acreditados, especialización y prestigio fueron Sancho Seral, Lorente Sanz, Palá y Martín Balletero." Jesús LÓPEZ MEDEL (1992), "Fernández Cuesta, jurista, reformista, hipotecario, Ministro de Justicia y académico", a *Revista Crítica de Derecho Inmobiliario*, núm. 613, novembre-desembre, pàg. 2570, ha indicat que Lorente Sanz, l'any 1944, era subsecretari de Governació amb el ministre Pérez González.

³⁹ En la primera referència que va fer al Congrés SERRAHIMA BOFILL (2003), 21 de maig de 1945, pàg. 213, va explicar: "Aquí, ara com ara, tot just ha estat constituïda una *delegación regional*." D'aquesta delegació segons MONTSERRAT GÁMIZ (1996), pàg. 97, en van formar part: "Presidente, el que lo era también de la Sala 2^a de lo Civil de Barcelona, el magistrado Francisco Ximénez de Embrún y Oseñalde. Vocales: Julio Fournier Cuadros, Juan Pastor Mengual, Luis Forés Ferrer, Antonio Mª Simarro Puig, Manuel Goday Prats, José Bertrán y Musitu, José Oriol Anguera de Sojo, Manuel Rius Rius, José Borrell Sol, Juan Martí Miralles, José M^a Pi y Suñer, Enrique Luño Peña, Francisco Bonet Ramón, Joaquín Dualde Gómez, José Mª Trias de Bes, Ángel Trabal y Rodríguez de Lacín, Benedicto Blázquez Jiménez, Valentín Fausto Navarro Azpeitia, Francisco Sepúlveda Suñer, José de la Torre Añel, Luis de la Torre Arredondo, y secretario, Juan Valls Pallejà."

SERRAHIMA BOFILL també va anotar el 21 de maig de 1945: "Diu Jordi Olivar que el degà del Col·legi de Saragossa s'ha adreçat a en Simarro, degà actual d'aquí —nomenat pel ministre, és clar—, per excusar-se d'ésser ells els qui organitzessin el Congrés, que normalment s'hauria d'haver fet a Barcelona; li ha dit que aquí seria massa fàcil de fer sortir el mot *separatismo*."

En canvi, Xavier O'CALLAGHAN MUÑOZ (2000), "La modernització del dret civil català: un Codi Civil", a *Jornades cap a un Codi Civil de Catalunya, 1998*, Departament de Justícia, pàg. 119, ha explicat una altra versió: "El tema que es va plantejar va ser: ara que ja s'han calmat els ànims, que encara es continua pensant en la proximitat de la guerra, a veure si ara no suprimeixen el dret foral. I aquest tema es va plantejar a Catalunya. Els juristes catalans van dir: *Nosaltres no podem fer un congrés, perquè si fem un congrés parlant del nostre Dret Civil podem acabar molt malament*. I els juristes, els civilistes catalans, van parlar amb els civilistes aragonesos i els van dir: *Vosaltres no teniu perill de ser titllats de rebels, de separatistes, etc. Per què no ho organitzeu vosaltres?*, i s'organitzà a Saragossa. Fins i tot juristes de Balears, Catalunya, etc. de molt prestigi en aquell moment no es van atrevir a anar a Saragossa. Aquests detalls me'ls va explicar el senyor Noguera, que hi va ser [...]. Em deia: *Vèiem molt, molt a prop que el dret català se suprimia per decret!, que a més era molt fàcil fer-ho.*"

⁴⁰ Segons MONTSERRAT GÁMIZ (1996), pàg. 96, "La delegación de Cataluña envió dos respuestas [a les enquestes], de distintos grupos de Letrados."

era un Codi comú, calia que continguéssim unes normes generals, basades en el dret romà, perquè servís de supletori i que s'elaboressin codis per a la gent dels territoris amb dret civil propi. La idea és de Roca Sastre i l'esborrany de la comunicació va ser redactat per Serrahima Bofill i Olivar Daydí.^{41 42}

3.2 La celebració del Congrés

Va tenir lloc entre els dies 3 i 9 d'octubre de 1946,⁴³ amb la finalitat teòricament, d'estudiar el problema de la coexistència a Espanya de diferents drets civils i les possibles solucions en el marc d'un sistema de dret civil espanyol general.⁴⁴ Ara bé, actuaren a favor del Congrés de Saragossa els qui, més d'acord amb les tendències del moment, cercaren només una revifalla efímera dels drets territorials, per anar a parar a l'elaboració d'un nou Codi únic espanyol.^{45 46}

⁴¹ SERRAHIMA BOFILL (2003), 21 de maig de 1945.

⁴² *Ibidem*:

-19 de juliol de 1945, pàg. 235-236: "Cada vegada són més els que signen el document que en Jordi i jo hem redactat per enviar-lo a la comissió organitzadora del Congrés Jurídic de Saragossa. Ara l'han signat uns quants notaris: Farré i Moregó, Trias de Bes i —essencials com a coneixedors científics del Dret català— Roca Sastre i Ramon Faus. És curiós que s'hi apleguin signatures tan diferents com la de l'Estanislau Duran Reynals i la del contrincant Octavi Saltor, les de força gent de la vella Lliga i de carlins tan notoris com l'Anglés i en Soler Janer, i fins la d'en Santiago Torrent, tradicionalment monàrquic i secretari del grup del baró de Viver. Tots ens diuen que signen el document per les afirmacions valentes que conté en defensa del nostre Dret, sense excloure'n les lleis donades pel Parlament ni la Jurisprudència del Tribunal de Cassació. És més aviat en uns sectors del nostre camp on hi ha reaccions contràries: hi ha qui diu que ens titllaran de col·laborar. Tant me fa!"

-11 de setembre de 1946, pàg. 346: "Ahir, reunió al local del Col·legi d'Advocats per estudiar les esmenes que cal presentar a les declaracions oficials i als avantprojectes d'acords que ens ha enviat de Saragossa la Comissió organitzadora. Érem disset advocats —és a dir, no gaires—, però hi havia gent de pes: Duran i Ventosa, F. Roda i Ventura, Maynés, Antoni Borrell (fill), etc. Va ésser nomenada una ponència per a redactar les esmenes formada per en Ramon Coll i Rodés, en Jordi Olivar, en Josep M. Pascual Serres, l'Alfons Serrallach i jo. Avui ens hem reunit a can Coll i Rodés —que fa implícitament de president— i demà hi hem de tornar."

-19 de setembre de 1946, pàg. 347-348: "Avui he estat a Lleida amb en Coll i Rodés per veure'ns amb uns quants elements aragonesos dels que organitzen el Congrés de Dret civil. [...] Hi hem trobat en José María García Belenguer, President de la Diputació de Saragossa, el senyor Sancho, rector de la Universitat, i dos diputats provincials, Muñoz Salillas i Bergua. Entre els que m'han semblat de més categoria hi ha en Luis Martín-Ballester, Governador Civil de Vitoria i secretari general del Congrés [...]. I, sobretot, el Notari de Saragossa, Francisco Palá Mediano. L'un és l'element dinàmic i cap de l'organització, i l'altre és un element competent i un home de seny. M'han confirmat que don Genaro Poza [...] és a Saragossa un advocat i una persona de primeríssima categoria. Però en Poza veia les coses gairebé com les veig jo; en canvi, temo que els que he conegut avui no s'adonen dels perills que té el joc que fan. [...] . Només en Palá m'ha escoltat —i encara una mica sorprès— i s'ha interessat pel que jo li deia."

-26 de setembre de 1946, pàg. 348-349: "Definitivament, vaig a Saragossa per assistir al Congrés, pel meu compte i sense cap representació ni cap subvenció, perquè resulta que Coll i Rodés no hi pot anar fins al tercer o quart dia, i no em sembla del cas deixar la batalla en mans d'en Jordi [Olivar] tot sol [...]. Com sol passar, ja hi ha qui diu que anar al Congrés serà un acte de col·laboració."

⁴³ Segons SERRAHIMA BOFILL (2003), pàg. 383, el nombre total de congressistes se situa entre quatre-cents i cinc-cents. OLIVAR DAYDÍ (1946), pàg. 3, es refereix a prop de 400. Segons MONTSERRAT GÁMIZ (1996), pàg. 98 i Josep M. MAS I SOLENCH (1996), Presentació de la Commemoració del cinquantè aniversari del *Congreso Nacional de Derecho Civil*, celebrat a Saragossa l'any 1946, *Anuari de la Societat Catalana d'Estudis Jurídics*, pàg. 90, el nombre de congressistes va arribar a cinc-cents.

⁴⁴ Exposició de Motius de les Conclusions provisionals, escrita per José Lorente Sanz (J. BERGUA, 1946, pàg. 470).

⁴⁵ PLA CASADEVALL (1981a), pàg. 419.

⁴⁶ Arnau OLIVAR DAYDÍ (1989), en una Carta al Director de *La Vanguardia*, 5 d'abril, exposa que el seu germà, Jordi Olivar, li va comentar que en iniciar-se el Congrés van constatar el que els juristes catalans que hi van assistir ja es temien: la intenció per part dels convocants d'unificar tots els drets civils d'Espanya en un Codi civil únic.

El Congrés va ser inaugurat per Esteban Bilbao, president de les Corts, carlista.

Segons Serrahima Bofill:⁴⁷

[...] ha fet l'elogi de los derechos forales, ha parlat d'unidad pero no uniformismo i fins ha esmentat las lenguas vernáculos, però a la fi, és clar, ha dit que tot s'ha d'anar unificant, per arribar a un text *nacional* que exclogui *las ideas forasteras*; volia dir, suposo, el Codi de Napoleó, etc. Sense voler-ho, ha aconseguit que molts dels qui han vingut més o menys espantats ara es vegin amb cor de defensar el nostre Dret.

De fet, el Congrés va funcionar gairebé com un veritable Parlament.⁴⁸

El mèrit de la Secció de Dret Català, integrada per persones de tendències molt diferents i quasi oposades,⁴⁹ i, en especial, d'Olivar Daydí i Serrahima Bofill, el qual va formular l'eslògan *sólo admitiremos una unidad de encuadernación*,⁵⁰ va ser donar-li la

⁴⁷ SERRAHIMA BOFILL (2003), 3 d'octubre de 1946, pàg. 353.

En el mateix sentit, COLOMER MARQUÉS (1996), citat a la nota 29, va afirmar: "Se mostró fiel a sus principios tradicionalistas de foralidad y defendió con muchas referencias a la unidad de España los derechos de las comunidades forales y la necesidad de reconocer y asegurar la vigencia del derecho viejo como garantía de la libertad y del orden jurídico en las diversas regiones."

MONTSERRAT GÁMIZ (1996), pàg. 99, va opinar: "hizo un discurso de circunstancias, con su grandilocuencia muy siglo XIX, en el que ensalzó el amor a las regiones y a las lenguas vernáculos, así como a las instituciones forales."

⁴⁸ Sobre el desenvolupament del Congrés, LACRUZ BERDEJO (1948), pàg.145-155; SERRAHIMA BOFILL (2003), pàg. 350-383, i MONTSERRAT GÁMIZ (1996), pàg. 99-107.

Només volem indicar aquí, seguint LACRUZ BERDEJO (1948), pàg. 147, que "Funcionó el Congreso [...] en secciones — de carácter preparatorio— y en reuniones plenarias.

Se agrupaban en seis secciones los congresistas correspondientes al territorio de Derecho común y a los territorios de Derecho foral balear, catalán, aragonés, navarro y vizcaíno. En estas secciones, que funcionaban con plena autonomía, y en la que tenían voz todos los pertenecientes a ellas, se formaba, tras discusiones a veces muy largas, la opinión común de cada una sobre el tema discutido, bien aceptando la conclusión propuesta por la Comisión de Ponencia, bien redactando una enmienda, que había de ser defendida en la sesión plenaria por un orador designado por la misma sección. En dichas sesiones plenarias, pues, la intervención de los congresistas estaba condicionada a la designación de las secciones.

El texto de las conclusiones que llegaba a la reunión plenaria era el formulado por la Comisión de Ponencia, a la vista de las enmiendas que las secciones habían presentado a las conclusiones definitivas. La redacción de este texto tenía lugar después de la reunión de aquéllas y antes de la del pleno."

⁴⁹ Miquel MONTSERRAT GÁMIZ (1979), "El Congreso Nacional de Derecho Civil de 1946: Una actuación *histórica* de Maurici SERRAHIMA, *La Vanguardia*, 9 de maig, que esmenta una carta que li va adreçar SERRAHIMA BOFILL.

Segons Jordi OLIVAR DAYDÍ (1946), "El Congreso Nacional de Derecho Civil de Zaragoza", *Revista Jurídica de Catalunya*, novembre-desembre, vol. L, pàg. 22, i MONTSERRAT GÁMIZ (1996), pàg. 98-99, els congressistes catalans que hi van assistir van ser els senyors següents: Antoni Simarro Puig, Pere Arderiu Payerols, Francesc d'Assís Galí Mercé i Antoni Ibáñez Ferran, respectivament, degà, diputats 3r i 6è i tresorer del Col·legi d'Advocats de Barcelona. Francesc d'Assís Manich Illa, Josep Emili de Maqua Sagnier i Tomás Goñalons Escribá, per la Diputació de Barcelona. Carles Trias Bertran i Enric de Janer i de Duran, tinent d'alcalde i secretari de l'Ajuntament de Barcelona. Ramon Coll i Rodés, per la Secció de Cultura del Col·legi d'Advocats de Barcelona. Francesc d'Assís Condomines Valls i Jordi Olivar Daydí, per la *Revista Jurídica de Catalunya*. Els advocats de Barcelona Rafael Àlamo Detuya, Francesc Figuerola Ferrer, Eusebi Llensa Bascú, Josep M. Pascual Serres, Joan Emili Roig Santacana, Maurici Serrahima Bofill, Antoni Aymat Maresca, Claudi Colomer Marqués i Miquel Casals Colldecarrera. De Tarragona, Manel Bosch Isant. De Girona, Joan Llobet Llabari i Ferran Foix Quer. De Lleida, Lluís Aigé Corbella i Josep Dufol Abad. De Tortosa, Manel de Prada i Carles de Llanuza Guix-Sala. El jutge de Primera Instància de Figueres, senyor Tutau. Els advocats de Terrassa Antoni Vinyals Aguilera i Josep Niubó Olivella, i el de Sabadell Gabriel Casals Pena.

La Mesa de la Secció de Dret Català va estar integrada pels senyors Jordi Olivar Daydí, president; Joan Llobet Llabari, vicepresident; Lluís Aigé Corbella i Manuel Bosch Sanz, vocals, i Maurici Serrahima Bofill, secretari.

SERRAHIMA BOFILL (2003), pàg. 342, també esmenta Manuel Casals Torres.

⁵⁰ SERRAHIMA BOFILL (2003), pàg. 358, dirà que : " el joc serà més de traça, que de saviesa jurídica."

volta a les conclusions provisionals més importants, la tercera i la quarta,⁵¹ que pretenien que els drets territorials fossin intercalats en el Codi civil general en seccions o articles. Per assolir-ho van adoptar una actitud prudent, però també enèrgica quan va caldre. Així mateix va ser important la unió dels juristes catalans principalment amb els navarresos i els balears, alguns aragonesos i els bascos. El resultat va ser que, després de situacions de tensió, el franquisme va desistir del seu propòsit inicial i va acabar permetent les compilacions.

En opinió de Serrahima Bofill,⁵² qui va donar el vistiplau va ser el ministre de Governació, Pérez González:

En un moment oportú li he dit [a Luis Martín-Ballester Costea] que conec en Blas Pérez de quan venia pel despatx, abans de la guerra, i li he preguntat si el veuriem en l'acte de clausura. Ell, incaut, m'ha respost: *El sábado por la noche hablé con él por teléfono y me dijo que no, porque la asistencia al acto corresponde al Ministro de Justicia.* Ja n'he tingut prou. Ara sé del cert que dissabte al vespre van parlar per telèfon, i que d'allí vénen les instruccions noves i el canvi d'actitud.

⁵¹ Tercera.- *"Debe elaborarse un Código Civil, de aplicación general a todos los Territorios, el cual recoja las tradiciones de los Derechos hispánicos, junto con los principios jurídicos que imponen los supuestos sociales del día, en fórmulas flexibles de autonomía de la voluntad y de opción, atribuyendo a la costumbre el debido rango.*

Se considera indispensable el mantenimiento de ciertos principios e instituciones de los Derechos territoriales o forales que afectan principalmente al Derecho de familia y sucesiones.

Tales principios e instituciones deben ser regulados, no en su forma original e histórica, sino conforme a su observancia actual y según las desideratas del momento presente.

Adecuadamente articulados podrían ser incluidos en el Código civil general en secciones o artículos intercalados en el texto que recojan la variante o, simplemente, que expresen la inaplicabilidad del precepto general a uno o varios territorios."

Cuarta.- "La elaboración del Código civil general a que se refiere la conclusión anterior, supone el siguiente proceso:

a) La codificación de los derechos territoriales, recogiendo su observancia en la vida real y, singularmente, en los usos convencionales.

b) Un largo período de vigencia de las Leyes territoriales, ya codificadas, que dé lugar a la comunicación de instituciones, usos y costumbres entre las diferentes regiones hasta lograr cierta madurez en el proceso de unificación del Derecho civil español en la vida real.

c) *Una labor colectiva y organizada de investigación de los monumentos jurídicos netamente hispánicos y de las instituciones vivas hasta hallar en ellos un substratum nacional para poder construir doctrinalmente el Cuerpo de Derecho civil español.*" (BERGUA, 1946, pàg. 474)

⁵² SERRAHIMA BOFILL (2003), 7 d'octubre de 1946, pàg. 378.

La conclusió primera,⁵³ fruit de la refosa entre les conclusions provisionals tercera i quarta amb les esmenes presentades,⁵⁴ proposava l'elaboració d'un Codi civil general en dues etapes:⁵⁵

a) En la primera es procediria a la compilació de les institucions anomenades forals, tenint en compte no només el dret realment vigent a cada territori, sinó també la recuperació de les que no havien decaïgut per la manca d'ús, així com les necessitats del moment. També va acordar que els avantprojectes corresponents podrien prendre com a base els projectes d'apèndixs.

b) Un cop publicades les compilacions i després d'un període d'estudi i divulgació, es determinaria la fórmula més adient de recollir en el futur Codi general de dret civil espanyol les institucions compilades.⁵⁶

⁵³ "La realidad y los problemas a que se refieren las anteriores declaraciones hechas por este Congreso, aconsejan una solución que debe ser inmediatamente abordada y que tendría como finalidad la elaboración de un Código Civil que recogiera las instituciones de Derecho común, de los derechos territoriales o forales, y las peculiares de algunas regiones, teniendo en cuenta su espíritu y forma tradicional, su arraigo en la conciencia popular y las exigencias de la evolución social.

"La elaboración del Código Civil General supone el siguiente proceso:

a) La compilación de las instituciones forales o territoriales, teniendo en cuenta no sólo su actual vigencia, sino el restablecimiento de las no decaídas por el desuso y las necesidades del momento presente. Tales compilaciones podrían hacerse de los actuales proyectos de Apéndices convenientemente revisados.

b) Publicadas las compilaciones y tras el período suficiente de su divulgación, estudio y vigencia, se determinaría el modo material de cómo han de quedar recogidas en el futuro Código General de Derecho Civil español las instituciones a que se refiere el párrafo primero.

c) Una labor colectiva de investigación de las fuerzas jurídicas hispánicas y de estudio de las instituciones vivas, hasta hallar en ellas un *substratum* nacional que permita construir doctrinalmente el Código General de Derecho Civil español.

d) La promulgación urgente de una ley de carácter general que resuelva los problemas de derecho interregional que surgen de la coexistencia de diferentes regímenes civiles en España.

e) La reunión de un nuevo Congreso Nacional de Derecho Civil una vez terminado ese período de convivencia de los distintos Derechos hispánicos, para examinar la forma y carácter del futuro Código General de Derecho Civil.

Incumbiría el estudio y redacción de las instituciones forales o territoriales y las peculiares de algunas regiones y de la modificación en su caso y en su día a los juristas de cada territorio mediante el organismo adecuado." (BERGUA, 1946, pág. 484).

⁵⁴ Sobre els criteris de l'esmena que va formular la Secció de Dret Català, OLIVAR DAYDÍ (1946), pàg. 7, va afirmar: "De ninguna manera consintieron las Secciones de Derecho balear, catalán, navarro, vizcaíno-alavés, la aprobación de un criterio favorable a la formulación de un Código Civil en el cual se intercalaran artículos o secciones que recogieran las variantes de los distintos Derechos territoriales o que expresaran simplemente la inaplicabilidad del precepto general a uno o varios territorios; ni que se mantuvieran ciertos principios e instituciones de los Derechos territoriales o forales, que afectan principalmente al Derecho de familia y sucesiones; ni que se regularan, no en su forma originaria e histórica, sino conforme a su observancia actual.

La Sección de Derecho civil catalán sostuvo un criterio contrario a una unificación jurídica impuesta y que no respondiera a un sentimiento popular sincero y espontáneo; entendió que la compilación del Derecho civil catalán debía tener en cuenta, no su estado de vigencia actual, porque el Derecho civil catalán se halla actualmente alterado y mutilado por las leyes generales y la jurisprudencia, sino su espíritu y tradición, sin olvidar que debe acomodarse a las actuales exigencias de la vida, que es necesario modernizar su tecnicismo y sistematizar sus disposiciones, hoy dispersas en varias fuentes; y por fin, que estos trabajos de compilación, sistematización y renovación o modernización deben ejecutarse por juristas catalanes."

⁵⁵ SALVADOR CODERCH (1985), pàg. 211-212.

⁵⁶ OLIVAR DAYDÍ (1946), pàg. 14-15, va afirmar: "Esta conclusión, que pasó a ser la primera del Congreso, se aprobó por aclamación; y a ello contribuyó muy eficazmente la Sección de Derecho civil catalán con las enmiendas que presentó y las gestiones y trabajos que realizó (reconocidos unánimemente por todos los congresistas), logrando que se rechazara el criterio favorable a un Código civil general de España con artículos o secciones intercalados para el Derecho civil de cada territorio; obteniendo el favorable a la compilación del Derecho civil catalán (de manera que permita el restablecimiento de aquellas instituciones derogadas por la jurisprudencia y las leyes generales) elaborada o realizada por los juristas catalanes; salvando así al Derecho civil de Cataluña del peligro que le amenazaba y al Congreso de un seguro fracaso."

Com ha indicat Badosa Coll⁵⁷ el punt de partença era nou, ja que els anomenats drets forals ja no es consideraven com a institucions aïllades, sinó com a veritables ordenaments civils, que coexistien amb el CCesp, malgrat que no responguessin a les necessitats socials del moment. D'ací, el canvi dels apèndixs per les compilacions, que palesaven una nova relació amb el CCesp. Ara bé, es consideraven com la primera etapa per arribar a un Codi civil general per a Espanya, en què també es refundria el CCesp. Per tant, subsistia la provisionalitat creada per l'article 12.2 d'aquest cos legal.

El Congrés va ser clausurat per Fernández-Cuesta, ministre de Justícia. Del discurs que va fer, Camps y Arboix⁵⁸ en va citar el paràgraf següent:

Si quisiéramos traducir en una sola idea toda la doctrina del Movimiento, esa idea sería la unidad, pero no una unidad absorbente y tiránica, sino orgánica, en la que se respeta la personalidad histórica y social de cada uno de sus componentes que en vez de perturbarla, contribuyen a mantenerla y afianzarla. Es pues, nuestra unidad en la variedad, en la universalidad, y por ser así, es una unidad más auténtica, más permanente, más duradera. Por eso incurren en grave error los que para defender la unidad de España empiezan por negar lo característico y esencial de las diversas regiones, sus cantos, sus costumbres, sus lenguas, sus diferencias étnicas, la especialidad de sus instituciones jurídicas; y como existen y no se pueden negar todos estos hechos, somos los primeros en reconocerlos, porque, fundándose en ellos el concepto de España, no afectan para nada la existencia de la unidad española.⁵⁹

Lacruz Berdejo⁶⁰ va destacar dels discursos d'obertura i de clausura del Congrés la idea que: "al preterirse los Derechos forales en la redacción del Código Civil se había dado de lado a un elemento que representaba la mejor tradición jurídica española."

⁵⁷ BADOSA COLL (2003), pàg. 44.

En canvi, en opinió de LACRUZ BERDEJO (1948), pàg. 152, amb aquesta solució es va evitar resoldre el problema de si el Codi havia de ser totalment únic, o bé amb seccions especials per a les regions, o bé amb apèndixs, o bé si es tractava d'un Codi de principis generals, com va proposar la Secció de Catalunya.

⁵⁸ CAMPS Y ARBOIX (1958), pàg. 313.

Raimundo FERNÁNDEZ-CUESTA Y MERELO, falangista, amic íntim de José Antonio Primo de Rivera, secretari general de Falange Española Tradicionalista y de las JONS, del Cos Jurídic de l'Armada i notari. Va ser ministre de Justícia des del 20 de juliol de 1945 fins al 18 de juliol de 1951 (Equipo Mundo, 1971, pàg. 59-60).

Vegeu LÓPEZ MEDEL (1992), pàg. 2565-2574.

⁵⁹ D'aquest text, Odó HURTADO MARTI (1960), "La Codificació del dret civil català", *Pont blau, Literatura, art i informació*, núm. 96 a 98, octubre a novembre, Mèxic, pàg. 326, diria: "Aquí, a Mèxic, en la llibertat de l'exili, d'això, venint de qui venia l'any 1946, en diríem una cantinflada."

⁶⁰ LACRUZ BERDEJO (1948), pàg. 146.

En opinió molt ponderada de Camps y Arboix:⁶¹

El primer Congreso Nacional de Derecho Civil es un feliz acontecimiento, sin precedentes en la historia del Derecho español, en el doble aspecto de acusar la vitalidad inmarcesible de los derechos especiales y demostrar que era factible una fórmula general de compromiso y armonía entre sus factores. Lección ésta de alta política, en oposición a tantas intransigencias de los radicalismos de diverso signo y a la falta de ponderación que, con demasiada frecuencia, ha malogrado los destinos del país entero.

4. Després del Congrés

Passat el Congrés es produïren diferents reunions a Catalunya per tractar de la creació d'una Comissió redactora de la Compilació, que no va reeixir, i, des de fora del territori, actuacions per alterar el que s'havia acordat en el Congrés de Saragossa sobre aquest punt, que consten en diverses cartes que va rebre Serrahima Bofill,⁶²

⁶¹ CAMPS I ARBOIX (1958), PÀG. 318.

⁶² SERRAHIMA BOFILL (2003), pàg. 384, 14 d'octubre de 1946: "A la tarda, he anat a veure don Lluís Duran i Ventosa. Rebuda cordial d'ell i d'en Manel Basté; els han arribat les noves i em feliciten. Però hi ha una gran diferència en el to de les impressions que ells em transmeten. Si el Congrés hagués durat quinze dies, haurien permès que el mantingués en les meves mans? No haurien vingut, uns o altres, a mirar de fer-se amb el resultat?."

Comenten la impressió —en Jordi me la va donar a Saragossa el darrer dia, treta d'una conversa amb en Palá— que els recels previs que hi havia en el ministre venien del degà del Col·legi de Notaris de Barcelona, Àngel Trabal, que li va fer la impressió que aquí el Congrés era mal rebut, i que no hi aniríem i potser el sabotjaríem. Diu que, ara, ell es justifica i que diu que l'única cosa que va dir al ministre va ésser que el Congrés no era oportú, i que a Catalunya, segons quins fossin —o haguessin estat— els acords, serien mal rebuts i farien mal. Sigui com sigui, hi ha un fet: en Trabal va designar d'antuvi, per anar al Congrés, dos notaris no catalans, Navarro i Burgos, i, en definitiva, de notari, no n'hi va anar cap.

Els conto diversos aspectes de detall que els interessin. [...] Diuen que ara la feina l'hem de fer *nosaltres* —quí?—, i que l'hem de fer prescindint del Col·legi, a base de crear una Comissió que s'imposi per la competència [...]. Per a la Comissió han parlat d'en Coll i Rodés, d'en Giron, d'en Faus, d'en Roca Sastre. Ho trobo molt bé. He fet l'elogi d'en Coll i Rodés i d'en Jordi Olivar. I ara, que facin el que vulguin. Allí he jugat fort. Aquí no ho penso pas fer, per ara."

-23 d'octubre de 1946, pàg. 389-390: "Dilluns vaig rebre una carta d'en Luis Martín Ballester, en la qual em pregunta què és el que cal que digui al ministre en relació amb la manera de com ha d'ésser constituïda la Comissió que ha de fer, a Catalunya, la Compilació del nostre Dret, d'acord amb les conclusions del Congrés. Es veu que el ministre les voldria portar molt de pressa —i no sé pas com— a la pràctica. Li vaig contestar pel meu compte, insistint que aquí no hi ha cap corporació oficial que estigui en disposició d'encarregar-se'n amb plenes garanties davant del nostre món jurídic; li vaig indicar la possibilitat de crear alguna mena d'entitat que no sigui la *sucursal* de res, i que els noms que la formessin, triats per nosaltres, serien el que li donaria una autoritat científica. Li vaig posar, com exemple dels que ell no coneix, els d'en Giron, en Roca Sastre i en Ramon Faus —els que va proposar l'altre dia en Duran i Ventosa—, i hi vaig afegir n'Estanislau Duran Reynals, per matisar-ho més [...]."

Dels termes en els quals està redactada la carta que vaig rebre, n'hem de deduir que saben quina és la meua manera de pensar. I en Jordi [Olivar] ens n'ha donat una prova curiosa. El seu fill Lluís —dom Alexandre—, monjo de Montserrat, li ha escrit que l'abat Escarré ha parlat a Madrid amb el ministre de Justícia, Fernández Cuesta, el qual li ha dit que estava molt content de l'actuació dels advocats catalans al Congrés, i que ells el van salvar d'un fracàs que es veia venir, i va afegir: *Y esto a pesar de que eran todos catalanistas!*"

-25 d'octubre de 1946, pàg. 391-392: "Ahir, a quarts de vuit, reunió al despatx, per tractar del problema de crear una Comissió redactora per a una futura Compilació del Dret català."

A més del meu pare i jo, hi havia: Francesc Giron, Ramon Faus, Ramon Roca Sastre, Lluís Duran i Ventosa, Ramon Coll i Rodés, Jordi Olivar, Pere Arderiu, Quico Galí, Francesc Figuerola i Eusebi Llena [...]. Els parers no resulten gaire favorables a la creació d'una entitat —un Consell d'Estudis de Dret català, anàleg a l'aragonés— perquè serà molt difícil de fer-li aconseguir l'encàrrec de redactar el projecte de Compilació si no hi intervenen elements lligats amb el món oficial. La majoria opinen que el millor camí pot ésser el d'aconseguir que la Comissió de Cultura del Col·legi d'Advocats serveixi per apuntalar l'existència legal d'una entitat més concreta. Ens deleguen els tres de sempre, Olivar, Coll i Rodés i jo, perquè, junt amb en Giron i en Roca Sastre, estudiem la manera de portar a terme els projectes que hem esbossat."

-7 de novembre de 1946, pàg. 394-395: "El notari Palá de Saragossa ens ha enviat un avantprojecte de la petició que volen fer al ministre perquè porti a la pràctica les conclusions del Congrés i que voldrien que signéssim tots. [...] De fet, l'acord del Congrés diu que encomana *el estudio y la redacción de las instituciones forales o territoriales* [...] a los

que sí que van fructificar i es recolliren principalment en el Decret de 23 de maig de 1947.

4.1 El Decret de 23 de maig de 1947

El Decret de 23 de maig de 1947⁶³ i diverses ordres del Ministeri de Justícia van articular els instruments legals per a l'elaboració de les compilacions.

En l'exposició de motius del Decret de 1947 es deia:

La coexistencia en España de distintos ordenamientos civiles, reveladores en su misma variedad de la riqueza de nuestra *tradición jurídica*, ha planteado al legislador, desde la época, ya remota, de la Codificación, un problema no resuelto satisfactoriamente, no obstante lo preceptuado en la Ley de Bases de 11 de mayo de 1888, y a pesar de que su solución justa y armónica debe ser preferente tarea para un Estado que tenga plena conciencia de la unidad de sus destinos y de la alteza y trascendencia de los fines que está llamado a cumplir.[...]

Recogiendo el Gobierno estas conclusiones [les del Congrés de Saragossa] en lo que tienen de esencial, para dar muestra una vez más de su sensibilidad ante las realidades nacionales, inicia por el presente Decreto la preparación de un Código general, *mediante un proceso de elaboración, cuya primera etapa ha de ser la compilación de las instituciones forales, lo que dará lugar a la comunicación de los distintos derechos hispánicos, en busca de aquellos principios comunes en los que se asentó el espíritu cristiano y nacional de nuestra unidad, nuestra libertad y nuestra grandeza.*

Com a qüestió teòrica s'ha remarcat ⁶⁴ la il·legalitat de tot el sistema dissenyat per aquest decret, ja que va modificar l'art. 6 de la Llei de bases del CCesp d'11 de maig

juristas de cada territorio mediante el organismo adecuado. [...] En canvi, en aquest avantprojecte d'en Palá, els aragonesos parlen de juristes nomenats pel ministre i de la intervenció, sempre temible, de la Comissió codificadora actual. Potser serà inevitable, però crec que no hem de facilitar al govern la fórmula per donar la volta a les conclusions del Congrés. En aquest sentit, he escrit particularment a en Palá, i també a l'Aizpún, que ja em va donar el crit d'alerta. En Giron, quan el va llegir, va dir: Això és obra d'en Blas Pérez. Crec que té raó: el grup d'en Martín Ballesteros es torna a imposar al d'en Poza, d'en Moneva, dels elements joves i del mateix Palá. Hem d'evitar de caure incautament en la trampa. Però, per una altra banda, de moment no ho podem pas abandonar."

-9 de novembre de 1946, pàg. 395: "La Comissió de Cultura del Col·legi d'Advocats ha aprovat —amb esmenes— el projecte que li vam portar i ha nomenat per a la Comissió *de Dret*, que en principi és el nucli d'una ponència redactora, en Coll i Rodés, en Giron, en Roca Sastre, en Jordi Olivari i jo; és a dir, els que vam ser designats en la reunió que vam tenir al despatx fa cosa d'un mes. Ha nomenat també una comissió *d'enllaç* [...]. Pot ésser una primera base per a donar estat oficial a la nostra actitud."

-15 de novembre de 1946, pàg. 397: "A les set, al Col·legi. Em trobo que en Giron s'ha excusat i que en Roca Sastre no hi ha anat. En Figuerola ja tenia redactada una nota per donar publicitat al poc que fem i, sobretot, als noms, però en Simarro, diplomàticament, li ha parat els peus. S'ha adonat del que representen les dues absències."

-30 de novembre de 1946, pàg. 408: "A la tarda, a casa dels Olivari, on hi ha en Félix Pons Marqués, l'advocat de Palma que va presidir la secció mallorquina a Saragossa. Diu que els aragonesos li han indicat que el ministre voldria legislar sobre les conclusions del Congrés, *del modo que pidan las regiones*. I ell mateix opina que, atesa la impossibilitat d'encabir en el règim actual la facultat legislativa de cada una en matèria de Dret civil —que és, en definitiva, allò que implícitament demana el text aprovat pel Congrés—, deu tenir l'esperança que unes noves peticions es quedaran més curtes i que, així, les *regiones* se sotmetran elles mateixes i ell podrà dir que ha complert allò que el Congrés va acordar. Per tant, opina, com jo, que cal aguantar fort. Si vol legislar, que ho faci ell i que no ens amoïni. Potser exagero, però no gaire."

⁶³ BOE núm. 163, de 12 de juny de 1947, pàg. 3339.

⁶⁴ PUIG FERRIOL I ROCA TRIAS (1979), pàg. 124.

de 1888 pel que fa a la redacció d'apèndixs, quan en virtut del principi de jerarquia normativa no ho podia fer.

Ara bé, també s'ha considerat que els compiladors van entendre que el Decret de 23 de maig de 1947 es va dictar en desenvolupament de la Llei de bases de 1888.⁶⁵

En qualsevol cas, com han sostingut Puig Ferriol i Roca Trias⁶⁶ a partir del Decret de 1947 s'estableix un sistema diferent. Així, quan es promulguen, en compliment de les normes d'aquest Decret, les diferents compilacions a través de les lleis corresponents, la vigència de cadascun dels drets territorials ja no deriva del reconeixement que en feia l'art.12 CCesp en la redacció originària, sinó de les pròpies lleis reguladores de les respectives compilacions. A partir d'aquí no es pot parlar d'excepcionalitat dels drets territorials, ni se'ls pot considerar com uns drets privilegiats, sinó que cal entendre que tots els drets civils espanyols se situen en un nivell d'igualtat absoluta.

El Decret de 23 de maig de 1947, com ha indicat Salvador Coderch⁶⁷ va introduir dues modificacions a les conclusions del Congrés de Saragossa que vinculaven parcialment la nova etapa a la tradició dels apèndixs:

1. Que els avantprojectes de Compilació s'havien d'adaptar a la sistemàtica del CCesp i evitar coincidències i repeticions (art. 3 *in fine*). Així, es va passar de la idea d'una compilació del dret civil històric i vigent que recollís i adaptés totes les institucions pròpies, adequades a les necessitats del moment, a una concepció restringida de compilació, ja que s'havia de fer en funció del CCesp, en la mesura que només podia recollir institucions diferenciades i amb la finalitat de redactar posteriorment un futur codi general de dret civil d'Espanya.

⁶⁵ SALVADOR CODERCH (1981), pàg. 100, nota 233.

⁶⁶ PUIG FERRIOL i ROCA TRIAS (1979), pàg. 125.

⁶⁷ SALVADOR CODERCH (1985), pàg. 211.

2. Que per elaborar la Compilació el Ministeri de Justícia nomenaria comissions de juristes, les funcions de les quals restarien reduïdes a la redacció dels avantprojectes corresponents (art.1 *in fine*).

Les ordres del Ministeri de Justícia de 24 de juny de 1947⁶⁸ i 23 de juliol de 1947⁶⁹ van concretar el nombre i la composició de les comissions de juristes. Es preveia que serien presidides pels presidents de les audiències territorials i que en formarien part juristes designats pel Ministeri de Justícia, en representació dels col·legis d'advocats, de notaris, de les facultats de dret, magistrats, fiscals, registradors i representants de les diputacions provincials.⁷⁰

Davant d'aquesta situació es van celebrar diferents reunions de juristes catalans.⁷¹

A més, al monestir de Montserrat, el 29 de setembre de 1947, es van reunir diversos juristes que havien participat en el Congrés de Saragossa, a instàncies de juristes navarresos. De Catalunya van assistir-hi, amb caràcter personal, Pere Arderiu Pallerols, Ramon Coll i Rodés, Jordi Olivar Daydí i Maurici Serrahima Bofill. La reunió pretenia preparar una carta al ministre de Justícia, que fes palès el propòsit d'excloure la intervenció de la Comissió General de Codificació i de qualsevol altre òrgan aliè al territori corresponent, evitar la subjecció a la sistemàtica del CCesp, i demanar que les comissions de juristes fossin designades, per delegació del ministre de Justícia,

⁶⁸ BOE núm. 180, de 29 de juny de 1947, pàg. 3652.

⁶⁹ BOE núm. 212, de 31 de juliol de 1947, pàg. 4311.

⁷⁰ Art. 2 del Decreto de 23 de mayo de 1947.

⁷¹ SERRAHIMA BOFILL (2003), 27 de juny de 1947, pàg. 454-455: "Aquesta tarda, al Col·legi d'Advocats, hi ha hagut reunió del grup que encara parla de l'organisme que cal crear per a realitzar la futura possible Compilació del Dret català. El Decret del mes passat sobre la formació de les Comissions i ara les precisions perquè les Corporacions públiques proposin els membres, no resolen el problema: qui seran els designats? Dies enrera vaig anar a veure en Simarro i li vaig plantejar obertament les dificultats que la meua manera de pensar em produeix per a seguir el camí que tot això ha pres. Va comprendre el meu punt de vista. I avui, en la reunió, els he dit que no comptessin amb mi per a aquesta mena de cosa que encara pretenen crear. Tot té un límit."

-7 d'agost de 1947, pàg. 458-459: "Dimarts vam tenir una reunió a can Roca Sastre —qui sap si l'última— els cinc que formem la comissió oficiosa, nomenada l'any passat, per a preparar la manera de fer —si és que es fa— la futura Compilació del nostre Dret; és a dir, en Roca Sastre, en Gironès, en Coll i Rodés, en Jordi Olivar i jo. La dificultat de qualsevol iniciativa i l'actitud de les corporacions barcelonines pel que fa a proposar noms al ministre han produït en nosaltres un fort escepticisme."

pels diferents territoris. No hem pogut esbrinar si la carta es va trametre al ministre de Justícia.⁷²

4.2 La Comissió de Juristes catalans

La designació es va concretar mitjançant l'Ordre del Ministeri de Justícia de 10 de febrer de 1948.⁷³ Entre els nomenats inicialment cal destacar Antoni M. Borrell i Soler, Ramon Coll i Rodés, Francesc Condomines Valls, Lluís Duran i Ventosa, Ramon Faus Esteve, Jaume M. Mans Puigarnau, Joan Martí Miralles, Francesc de Paula Maspons i Anglasesell, Josep M. de Porcioles Colomer i Maurici Serrahima Bofill.⁷⁴

⁷² SERRAHIMA BOFILL (2003), 29 de setembre de 1947, pàg. 466-467, exposa: "Ens hem trobat a Montserrat una colla d'advocats dels qui ens interessem per portar a terme la feina iniciada al Congrés de Saragossa. Hi havia Luis Arellano, Cesáreo Sanz Orrio, Galán i Salinas, navarresos; Joan Moneva i Puyol, Francisco Palá, José Luis Lacruz, Miguel Montserrat i Sancho Izquierdo, aragonesos; Félix Pons i Marqués, de Mallorca i, dels nostres, Ramon Coll i Rodés, Jordi Olivar, Pere Arderiu i jo.

No hem aconseguit que vinguessin Gironès, en Roca Sastre, etc., perquè passat un any, ningú no veu clar on anirà a parar tot això. Jo mateix no estic gens tranquil. Però no vull abandonar en la part que hi puguem intervenir els qui èrem al Congrés; no els vull fer la impressió d'una deserció. Pel que diuen sembla que el Ministre estaria disposat a nomenar ell, oficialment, a cada territori amb Dret especial, els juristes de més categoria, de qualsevol color que siguin. Però, és clar, li han d'ésser proposats. I, qui els ha de proposar? Pels navarresos i fins els aragonesos, bé. Però les Corporacions i les Juntas dels Col·legis que tenim a la nostra terra, qui proposaran? [...]. A més, tot el que facin les Comissions nomenades haurà de passar per l'adreçador de la Comissió de Codificació a Madrid; els navarresos diuen que es guardaran prou de tocar res, però en Coll i Rodés i jo, i en Pons, i molts dels aragonesos no ho veiem tan clar, ni de molt."

-Una còpia de l'acta de la reunió, sense signar, es va publicar a la *Revista de Derecho Civil Aragonés* (1999-V, núm. 2), pàg. 373-377, gràcies al Dr. Luis Martín-Ballestero Hernández, professor titular de dret civil a la Facultat de Dret de la Universitat de Saragossa, fill del Dr. Luis Martín-Ballestero Costea, que en la data del document era secretari de la Comissió Compiladora Aragonesa.

⁷³ BOE núm. 56, de 25 de febrer de 1948, pàg. 739. També van ser nomenats: president, Frederic Parera Abelló; vocals, Lluís G. Abadal Corominas, Lluís Aigé Corbella, Josep Oriol Anguera de Sojo, Francesc Bonet Ramon, Albert Díaz de Brito Artigas, Josep M. Fàbregas Cisteré, Jaume Foraster Aldomà, Lluís Hernández Palmés, Josep Ixart de Moragas, Francesc d'Assís Manich Illa, Josep Emili Maqua Sagnier, Faust Navarro Azpeitia, Jordi Olivar Daydí, Josep Pagès Costart, Adolf Serra Castell, Lluís Serrahima Camin, Antoni M. Simitri Puig, Josep M. Simón Rivella, Josep Sol Vallespi, Àngel Trabal Rodríguez de Lacín i Salvador Ventosa i Pina.

⁷⁴ SERRAHIMA BOFILL (2004a), 4 de març de 1948, pàg.18 : " Ahir reunió a can Borrell i Soler com a conseqüència de l'Ordre Ministerial del 10 de Febrer, que nomena els membres de la comissió compiladora del Dret català. Tal com ha anat, em serà difícil fugir-ne. D'acord amb l'Ordre del 24 de juny, les diverses corporacions —Ajuntament, Diputació, Col·legi d'Advocats i de Notaris, etc.— van anar proposant candidats. A mi no em va proposar ningú. Però, amb sorpresa general, i a més del meu pare —previst—, jo també sóc a la llista dels nomenats. Sóc l'únic que hi és esmentat només amb el nom i el primer cognom; això vol dir que he estat designat per algú que ignora el segon [...]. Qui ha estat? He de suposar que la raó del nomenament és la meva actuació al Congrés de Saragossa. Per tant, dec haver estat proposat al ministre per algú dels que hi eren. Penso en Luis Martín-Ballestero. M'agradaria saber-ho. Aquí, potser devia fer nosa a algú. Hi ha, però, qui se'n refia; per exemple, en Roca Sastre i en Gironès. Ells no han estat nomenats —és absurd—, tot i que algú em diu que eren entre els proposats. [Va confirmar que havia estat proposat per Luis Martín-Ballestero Costea més endavant (*ibídem*, pàg. 342, 16 d'octubre de 1955).]

Ahir ens vam veure a can Borrell. Hi eren l'Anguera, en Duran i Ventosa, en Coll i Rodés, en Maspons, en Jordi Olivar i jo. Vaig veure Don Lluís Duran molt engrescat; voldria enllestir el text ben de pressa. Diu que seria un *éxit polític*. No ho veig pas com ell. Diria que, al contrari, convé treballar amb calma perquè del que es tracta és de l'eficàcia jurídica de cara a l'avenir. No podem donar un text fins que tinguem la certesa que és ben fet."

Amb posterioritat es van incorporar a la comissió altres juristes, entre els quals cal remarcar Ramon M. Roca Sastre i Josep M. Pou d'Avilés.⁷⁵

S'ha assenyalat que aquests nomenaments: “foren fets amb una remarcable equanimitat, perquè notòriament convingué que algun element català, de matís catalanista, hi fos encabít.”⁷⁶ i que: “a despit d'un cert confusionisme en la tria, figuraren, de seguida o en posteriors nomenaments, quasi tots el noms que hi havien d'ésser.”⁷⁷ En canvi, també es va opinar que la gent que hi havia a la Comissió no és la que hauria d'ésser.⁷⁸

L'Ordre de 10 de febrer de 1948 (art. 8) va introduir la durada de la vigència de les Compilacions, en disposar que regirien durant el termini que s'establís i que un cop hagués transcorregut podrien ser incorporades al Codi general de Dret civil espanyol. Aquesta norma constituïa una novetat, que no tenia antecedents ni en les Conclusions del Congrés de Saragossa de 1946 ni en les disposicions que s'havien promulgat sobre aquesta matèria amb anterioritat.⁷⁹

També es preveia que el treball de la Comissió hauria de quedar enllestít en el termini de sis mesos, que seria prorrogat posteriorment.⁸⁰

⁷⁵ També foren nomenats : Josep M. Castelló Madrid i Elpidi Lozano Escalona, per substituir successivament el primer president de l'Audiència, i com a vocals Antoni Ferrer Pi, Joan Maluquer Rosés, Carles Obiols Taberner, Josep M. Pi i Sunyer i Josep M. Vilardaga Pujol. (CAMPS i ARBOIX, 1958,pàg. 322, i Agustí BASSOLS PARÉS ,1992, “Vers la codificació del dret civil català. La reforma prèvia de 1984”. Discurs d'ingrés a l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya, ed. Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya, pàg. 19).

⁷⁶ PLA CASADEVALL (1981a), pàg. 424.

⁷⁷ Ramon NEBOT (1960), “La Compilació del dret civil de Catalunya”, *Pont blau, Literatura, art i informació*, núm. 94, agost, Mèxic, pàg. 273.

⁷⁸ SERRAHIMA BOFILL (2004a), 3 de maig de 1948, pàg. 31.

⁷⁹ CAMPS y ARBOIX (1958), pàg. 320 i PUIG FERRIOL i ROCA TRIAS (1979), pàg. 127.

⁸⁰ CAMPS y ARBOIX (1958), pàg. 320, i JARDÍ CASSANY (1992), pàg. 273.

5. Els treballs d'elaboració de la Compilació del dret civil de Catalunya

En la sessió constitutiva de la Comissió de Juristes, celebrada al Palau de Justícia de Barcelona el 8 de març de 1948,⁸¹ es van adoptar els acords següents:

1. Prendre com a base d'estudi l'Avantprojecte d'apèndix de dret civil català al CCesp d'11 de novembre de 1930.
2. Tenir en compte la vigència i l'aplicabilitat de les institucions històriques en relació amb les necessitats i exigències del moment.
3. Ajustar-se, en general, a la sistemàtica del CCesp, tenint cura d'evitar coincidències i repeticions.
4. Excloure les normes per resoldre els conflictes interregionals i interprovincials.^{82 83}

Salvador Coderch⁸⁴ ha sostingut que l'elaboració de l'Avantprojecte de Compilació va tenir dues fases: en la primera es va treballar amb l'Avantprojecte d'apèndix de 1930; durant la segona es va canviar d'orientació i es va elaborar l'Avantprojecte de Compilació de 1955.

De fet, la Comissió de Juristes va treballar per defensar sengles textos, segons les dues grans tendències que, formades des de la preparació del Congrés de Saragossa de 1946, es mantindrien fins a l'any 1954.⁸⁵

El trencament metodològic és fruit d'un procés gradual. Va incidir-hi:

- a) la incorporació de Roca Sastre a la Comissió de Juristes.

⁸¹ SERRAHIMA BOFILL (2004a): 8 de març de 1948, pàg. 21: "A les onze, reunió a l'Audiència —a la sala que era del nostre Tribunal de Cassació— per a la constitució de la Comissió compiladora. Ens han nomenat secretaris de redacció a en Mans i a mi, i secretari d'actes —en Simarro ho ha subratllat ben bé— a en Jordi Olivar. Li ha dolgut i a mi també. Però, a mi, ésser secretari no m'interessa —massa lligat, massa compromés, i no veig que em pugui entendre prou amb l'equip—; miraré si fujo del càrrec i així deixo el camp lliure a en Jordi perquè, si més no de fet, l'ocupi ell."

⁸² Preàmbul de la "Versió oficial del Projecte de Compilació de 1955", a *Projecte d'Apèndix i materials precompilatoris del dret civil de Catalunya* (1985), Textos Jurídics Catalans, Lleis i Costums VI/2, Departament de Justícia, Barcelona, pàg. 768. CAMPS y ARBOIX (1958), pàg. 320, i PUIG FERRIOL i ROCA TRIAS (1979), pàg. 126.

⁸³ SERRAHIMA BOFILL (2004a), 10 de març de 1948, pàg. 22: "A les cinc, reunió, al Col·legi d'Advocats, de la Comissió compiladora del Dret civil català. En faltaven bastants. Tots plegats divaguem una mica, i no seré jo qui m'hi oposi. Crec que no hem d'anar de pressa, i això hi contribueix. Cal vigilar, però, que el grup que segueix don Lluís [Duran i Ventosa] no aconsegueixi un predomini a base de proposar, improvisadament, un text que faci efecte."

⁸⁴ SALVADOR CODERCH (1985), pàg. 212.

⁸⁵ PLA CASADEVALL (1981a), pàg. 420, dirà que es van produir: "*molts estira-i-arronsa locals, entre els partidaris de salvar el possible i els juristes sentimentals, que per un excés d'afecte defensaren un immobilitisme jurídic, que representava la mort ineluctable del nostre Dret.*"

b) la proposta que va fer Castelló Madrid, president de l'Audiència Territorial de Barcelona, el 12 de març de 1954, de nomenament dels juristes que van formar la Comissió Delegada i

c) la pèrdua d'influència de la tendència liderada per Duran i Ventosa,⁸⁶ que va morir el 18 de desembre de 1954.⁸⁷

5.1 Primera fase: 8 de març de 1948 - 12 de novembre de 1953

Un cop constituïda, la Comissió es va subdividir en sis seccions⁸⁸ per tal de redactar les ponències sobre les diferents parts de l'Avantprojecte.

Sobre les actuacions d'aquesta fase s'ha dit que,⁸⁹ malgrat que les seccions van començar la tasca amb entusiasme i assiduïtat, el treball es feia molt difícil pel nombre excessiu de persones que les componien, i era necessari que les deliberacions dels plens tractessin i acordessin propostes concretes.

No obstant això, també s'ha indicat que,⁹⁰ un cop designats els membres de la Comissió, es va començar la feina; però, vista la calma amb què es realitzava (deguda

⁸⁶ PLA CASADEVALL (1981a), pàg. 425, va opinar que Duran i Ventosa volia i es comprèn, mantenir-se en la línia del articulat del seu pare, Manuel Duran i Bas.

⁸⁷ O.S.,(1955) en la necrològica que va fer de Duran i Ventosa, *Revista Jurídica de Catalunya*, gener-febrer, pàg. 48, va dir: "Desgraciadamente la máxima ilusión de Duran Ventosa, que era la de ver presentado y promulgado el texto del Apéndice con sus ojos humanos, no le ha sido permitida."

⁸⁸ SERRAHIMA BOFILL (2004a):

-3 de maig de 1948, pàg. 31: "Reunió de la Comissió compiladora del Dret català. El meu pare ha estat nomenat president de la que ha d'estudiar els textos legals sobre *Obligacions i contractes*; molt content per l'honor, hi tindrà — per la poca extensió de la matèria en el Dret català— molt poca feina. (Potser s'adonen que flaqueja?) La de *Successions* ha tocat, i és just, a en Borrell i Soler. En canvi, em sembla fora de lloc que la de *Qüestions generals* hagi estat encomanada a l'Anguera de Sojo; crec que serà més un obstacle que un ajut. És cert que potser va bé; així tot anirà amb més calma. No convé gens que el projecte de Compilació s'enllesteixi de pressa, diguin el que diguin en Jordi Olivar i don Lluís Durán i Ventosa. [...] Miraré de frenar-los. Han quedat dues comissions per nomenar."

- 6 de maig de 1948, pàg. 32: "L'altre dia, en la reunió de la Comissió compiladora del Dret català, la indecisió dels presents va permetre —tot i que vaig mirar d'evitar-ho— que fossin nomenats presidents de les dues seccions que faltaven —*Dret de Família* i *Drets Reals*— en Simarro i el catedràtic Bonet. Absurd! Si són aquests els qui han de defensar el Dret català, estem ben guarnits! Més que mai cal ralentir l'actuació de la Comissió per a esperar moments millors. I, si més no, per a veure d'incorporar-hi en Roca Sastre, en Gironès i d'altres que són indispensables."

- 10 de maig de 1948, pàg. 33: "Avui he parlat llargament amb en Roca Sastre sobre els problemes de la Compilació del Dret català. Ell fugí d'entrar en una Comissió que veu ineficaç. Però crec que, si en milloràvem la composició, s'hi deixaria portar. I, si volem fer la feina ben feta, és indispensable que hi sigui."

- 11 de juny de 1948, pàg. 37: "Viatge llampec a Saragossa [...]. Veig els amics del Congrés, no gaire engrescats amb les Comissions compiladores. M'aconsellen que no hi portem pressa. D'acord."

⁸⁹ Ramon FAUS ESTEVE i Francesc d'Assís CONDOMINES VALLS (2003), *Comentaris a la Compilació del dret civil de Catalunya*, edició facsimil de la primera, 1960, presentació de Robert FOLLIA CAMPS, *La Notaria*, núm 2, Col·legi de Notaris de Catalunya, pàg. 10 (en endavant, 1960b).

⁹⁰ PLA CASADEVALL (1981a), pàg. 420.

al fet que alguns dels designats, davant el temor que el futur avantprojecte fos mutilat per la Comissió General de Codificació, no volien comprometre-ho tot), sorgí un grup, al front del qual es posà Duran i Ventosa (amb Mans, Pou d'Avilès, Bonet, etc.), que va elaborar el treball més rellevant d'aquesta primera etapa, l'Avantprojecte que fou presentat al Ple de la Comissió de Juristes el 12 de desembre de 1952.⁹¹

Pel que fa al contingut, va ser la tercera i última revisió de la *Memòria* de Duran i Bas i també l'últim intent de convertir en llei l'Avantprojecte d'Apèndix de 1930.⁹²

El text tenia una exposició de motius i 454 articles, dels quals 372 eren de l'Avantprojecte de 1930, amb idèntica o diferent numeració, i 82 eren nous.⁹³

5.2 Segona fase: 12 de novembre de 1953 - 14 d'octubre de 1955

El temor que l'Avantprojecte de 1952 aniria endavant, mogué els qui fins aleshores s'havien demostrat partidaris de la calma. Es va convocar el Ple de la Comissió,⁹⁴ que va decidir, el 12 de novembre de 1953, revisar el text. Sembla ser que van nomenar una Subcomissió encarregada de recollir les esmenes presentades a l'Avantprojecte i formular observacions, per tal de redactar l'avantprojecte definitiu.⁹⁵

⁹¹ Segons el Preàmbul de l'Avantprojecte de 1955, *Projecte d'Apèndix i materials precompilatoris* (1985), pàg. 768 : "Después de varios años de labor en la Comisión, y con el fin de acelerar el trabajo encargado, el Sr. Decano del Colegio de Abogados de Barcelona, y Vocal de la Comisión, D. Francisco de A. Condomines Valls, confirió el encargo a la Comisión de Cultura de dicho Colegio de Abogados que preparara un Anteproyecto, tomando como base el Proyecto de Apéndice de 1930 y las enmiendas elaboradas por la Comisión compiladora, cuyo texto fue preparado por el Vocal D. Jaime M. Mans. En la reunión plenaria celebrada por la Comisión el día 12 de diciembre de 1952, bajo la presidencia del Excmo. Sr. D. José María Castelló Madrid, se presentó por varios señores Vocales el citado Anteproyecto de exposición y articulado de la Compilación, el cual fue impreso y repartido entre todos los miembros de la Comisión, acordándose tomarlo como base para la redacción del Proyecto definitivo."

De l'Avantprojecte de Compilació de 1952 hi ha una edició de la *Casa Provincial de Caridad* de Barcelona, 1953.

⁹² SALVADOR CODERCH (1985), pàg. 213, i Lluís PUIG FERRIOL (1996), "Origen i desenvolupament de la Compilació del dret civil de Catalunya", *Commemoració del cinquantè aniversari del Congreso Nacional de Derecho Civil*, celebrat a Saragossa l'any 1946, *Anuari de la Societat Catalana d'Estudis Jurídics*, pàg. 115.

⁹³ CAMPS y ARBOIX (1958), pàg. 323, i FAUS ESTEVE i CONDOMINES VALLS (1960b), pàg. 10.

⁹⁴ PLA CASADEVALL (1981a), pàg. 420.

⁹⁵ SERRAHIMA BOFILL (2004a), 12 de novembre de 1953, pàg. 321: "Hem aconseguit la pròrroga per als treballs de la Comissió que ha de redactar la Compilació del Dret civil català. I que les vacants que hi ha —per la mort del meu pare, de l'Anguera, d'en Martí Miralles, etc.— hagin estat omplertes, per en Pi Sunyer, en Maspons, en Faus, en Condomines, en Porcióles en Joan Maluquer Rosés i —a l'últim l'hem convençut— en Roca Sastre. La conseqüència és que, en la sessió d'aquest matí, ha quedat rebutjada la idea de presentar com a projecte el de 1930 més o menys esmenat —defensada pel grup d'en Duran i Ventosa—, i hem decidit que hem de redactar, amb una total llibertat, una Compilació feta de cap i de nou. A l'últim, començo a estar tranquil."

[Segons l'Ordre de 10 de febrer de 1948, es van nomenar, entre d'altres, Condomines, Faus, Maspons i Porcióles.]

En canvi, en opinió de CAMPS y ARBOIX (1958), pàg. 325, PUIG FERRIOL i ROCA TRIAS (1979), pàg. 128, SALVADOR CODERCH (1985), pàg. 214, nota 157, PUIG FERRIOL (1996), pàg. 115, i BADOSA COLL (2003), pàg. 44, la Subcomissió va començar a treballar el 12 de novembre de 1953.

En la sessió del Ple de la Comissió de Juristes de 15 de febrer de 1954, Condomines Valls va explicar la tasca de la Subcomissió.⁹⁶ Les ponències es van repartir de la manera següent: Faus Esteve, persones i règim econòmic familiar; Porcioles, drets reals; Roca Sastre i Maluquer Rosés, successions, i Condomines Valls, obligacions i contractes.⁹⁷

La tensió va continuar en la sessió del Ple de 12 de març de 1954.⁹⁸ El sector liderat per Duran i Ventosa⁹⁹ va proposar l'aprovació definitiva de l'Avantprojecte de Compilació presentat el 12 de desembre de 1952, amb la introducció de les esmenes que constaven en un escrit que van presentar el mateix dia 12 de març de 1954, perquè fos discutit i aprovat.¹⁰⁰

Després de debatre algunes esmenes i de discutir sobre la legalitat de la proposta, es va suspendre la sessió per trobar una solució transaccional.

Cal destacar la proposta de Condomines Valls:

1º. Que se aprueben todas las enmiendas propuestas al texto del Anteproyecto formuladas por los señores Borrell y otros, y que se considere en tal sentido aprobado por el Pleno todas las materias del Anteproyecto de 1952 que no hayan sido objeto de enmienda en dicha propuesta, con la excepción del régimen económico familiar y sucesorio.

2º. Que se designe una Comisión delegada para la revisión definitiva del texto y corrección de estilo, a la cual se confiera un doble cometido:

A) Revisar el texto del Anteproyecto enmendado en la forma dicha y en los primeros artículos aprobados, y verificar pequeñas correcciones e incorporaciones, teniendo especialmente en cuenta la labor de la Ponencia.

⁹⁶ Acta de la reunió de la Comissió de Juristes per a la Compilació del Dret Foral [sic] de Catalunya de 15 de febrer de 1954. En aquesta sessió fou nomenat secretari d'actes de la Comissió el senyor Josep M. Pou d'Avilés, en substitució del senyor Jordi Olivar Daydí, que havia mort.

També consta que el Ple anterior es va celebrar el dia 12 de novembre de 1953.

Agraeixo a Anna Llanza de Sicart, directora de l'Observatori de Dret Privat de Catalunya, que m'hagi facilitat la consulta d'aquesta acta, i de les altres que s'esmenten, de les quals li'n va facilitar còpia el senyor Xavier Pou de Avilés Sans, fill del senyor Josep M. Pou d'Avilés.

⁹⁷ Es va produir una discussió entre els partidaris de la calma i els qui tenien pressa perquè s'aprovés l'Avantprojecte, entre els quals hi havia Duran i Ventosa, que va objectar que: "De las manifestaciones del Sr. Maspons parece desprenderse que aún hubiera de empezar la labor, y de lo que se trata ahora es de ultimarla: existe un Anteproyecto que se acordó tomarlo como base de la labor ulterior, y en este sentido pasó a la Subcomisión, la cual ha presentado otro; y ahora el pleno habrá de escoger entre ambos." Condomines Valls va replicar que: "En vista de los materiales presentados, los Vocales de la Comisión en los próximos días podrán formar opinión sobre los mismos para preparar una decisión final. "

⁹⁸ Acta de la reunió del Ple de la Comissió de Juristes de 12 de març de 1954.

⁹⁹ En formaven part els vocals Borrell i Soler, Bonet Ramon, Mans Puigarnau, Pou d'Avilés, Ferrer Pi, Pagés Costart, Hernández Palmés, Fàbregas Cisteré, Simón Rivella i Abadal Corominas.

¹⁰⁰ També van assistir a aquest Ple: Faus Esteve, Maluquer Rosés, Pi Sunyer, Porcioles Colomer, Roca Sastre i Serrahima Bofill. Es van excusar Anguera de Sojo, Borrell i Soler i Simarro Puig.

B) Examinar todo el trabajo de la Ponencia relativa a Derecho familiar patrimonial y sucesorio, decidiendo la forma de incorporación del mismo al Anteproyecto. Si la Comisión no llegare a un acuerdo acerca de ello, se entenderá que la labor de la Ponencia en esas materias constituye un voto particular, que debe ser elevado a los Poderes Públicos junto con el Anteproyecto tantas veces repetido, como voto de la mayoría.¹⁰¹

La designació d'aquesta comissió fou aprovada per unanimitat. Va ser presidida per Duran i Ventosa fins a la seva mort i després per Condomines Valls. Es van repartir les ponències de la manera següent: Condomines Valls, dret d'obligacions i la prescripció; Roca Sastre, dret de successions; Faus Esteve, dret de família; Maluquer Rosés, l'usdefruit i les servituds; Mans Puigarnau, els censos, i Porcioles Colomer, els heretaments. Actuà com a secretari Pou d'Avilès.¹⁰²

Sembla que la solució transaccional fou provisional. Així, en la sessió de la Comissió Delegada de 13 de juliol de 1954,¹⁰³ el president de la Comissió, Castelló Madrid, va manifestar:

El objeto de esta reunión es instar de los señores Vocales que componen la Comisión Delegada, procuren acelerar su labor de revisión definitiva del texto del Anteproyecto aprobado y corrección de estilo, y estudio de las enmiendas de derecho patrimonial familiar y sucesorio, ya que se hace preciso presentar el texto definitivo a la superioridad a la mayor brevedad posible.

Duran i Ventosa va llegir un discurs en el qual va criticar el que va anomenar el *Contraprojecte*, elaborat per la Comissió Delegada en oposició a l'*Avantprojecte*, contestant a unes notes redactades per Roca Sastre sobre l'*Avantprojecte* de 1952, en

¹⁰¹ Duran i Ventosa va manifestar : "La propuesta del señor Condomines le parece aceptable en conjunto, pero insiste en que en todo caso debe tomarse como base el texto del Anteproyecto."

El President de la Comissió de Juristes, Castelló Madrid, va proposar : "esta Comisión delegada podría estar integrada por los señores Duran, Roca Sastre, Faus, Mans, Porcioles y Condomines, y podría estar presidida por el propio presidente de esta comisión de Juristas."

¹⁰² Segons Ramon FAUS ESTEVE (1959), "Ante la presentación en las Cortes del Proyecto de Compilación", conferència pronunciada al Col·legi d'Advocats de Barcelona, recollida com a annex a *Comentarios a la Compilación del dret civil de Catalunya* (2003), pàg. d) i e) : "Nuestra Comisión trabajó en un ambiente nacional muy distinto a las anteriores, pues se observa en los últimos años un respeto cada vez mayor hacia las instituciones y los derechos forales, mientras aumentan las críticas y censuras al Código Civil [...]. Además, el Tribunal Supremo, cuya tendencia uniformista era tan criticada por juristas aragoneses y catalanes, se ha convertido en la Autoridad judicial más respetuosa, no sólo para la forma de las instituciones forales, sino para su fondo jurídico y científico, que ha enriquecido con sólida y clara doctrina. [...]. Si se coteja el texto de la Ley de Bases de 1888 con el del Decreto de 23 de mayo de 1947, se ve hasta qué punto ha variado la literatura jurídica oficial, pues a los recelos del primero se opone el siguiente párrafo del preámbulo del Decreto de 1947: *La coexistencia en España de diversos ordenamientos jurídicos revela, en su variedad, la riqueza de nuestra tradición jurídica* [...]."

¹⁰³ Acta de la reunió de la Comissió Delegada de 13 de juliol de 1954.

les quals va considerar que era insuficient i antiquat, estava mancat de *pairalisme* i els preceptes hi eren mal distribuïts.

Al final, en un to conciliador i per evitar l'escissió en el sí de la Comissió, va afirmar:

Los ilustres compañeros de la Sub-Ponencia podrían perfectamente articular en pocos artículos adicionales a los del Anteproyecto, o sustituyendo a las que las contradijeran, las soluciones que entiendan necesarias a las cuestiones que el Sr. Roca Sastre enumera en su apartado C. sobre reservas binupciales, Cuarta marital, Ley *Hac Edictali*, Decretal de Bonifacio VIII, *Mulier dote contenta* y las dos o tres cuestiones que consideren esenciales. Y aún las realmente importantes, entre las que indicó el señor Faus Esteve, en su notabilísima conferencia del Ateneo.

La Comissió va acordar per unanimitat el següent:

En cumplimiento del acuerdo del Pleno anterior, se proceda a formular las enmiendas que se crea conveniente introducir al Anteproyecto de 1952, y que se hagan correlativamente artículo por artículo, con indicación precisa de la adición, supresión o rectificación al correspondiente texto de dicho Anteproyecto; que todos los asistentes se vuelvan a reunir próximamente, para iniciar el estudio de las enmiendas que se proponga introducir.

En la reunió de la Comissió del dia 22 de juliol de 1954,¹⁰⁴ Roca Sastre va entregar un índex, amb els números dels articles de l'Avantprojecte i els corresponents a la nova redacció d'un text destil·lat o resumit, elaborat pel mateix Roca Sastre, Faus i Porcioles. Després de les protestes de Duran i Ventosa i Mans en el sentit que s'havia incomplert l'acord de la reunió anterior, van acordar per unanimitat que s'entreguessin com abans millor còpies del text esmentat.

De la reunió del dia 26 d'agost de 1954¹⁰⁵ es pot remarcar el següent:

Los Sres. Faus, Porcioles y Roca Sastre, exponen que en el día de ayer quedó totalmente ultimado el trabajo del señor Porcioles sobre heredamientos y que el mismo, junto con lo que falte por repartir a los asistentes de derecho sucesorio, esperan podrá obrar en poder de los señores vocales la próxima semana. El señor Presidente, en vista de que no obra todavía en poder de los reunidos la totalidad del texto [...] encarece que se les haga llegar [...] con la mayor urgencia.

¹⁰⁴ Acta de la reunió de la Comissió Delegada de 22 de juliol de 1954.

¹⁰⁵ Acta de la reunió de la Comissió Delegada de 26 d'agost de 1954. La reunió següent es va convocar per al dia 14 de setembre de 1954, si bé no disposem de cap còpia de l'acta. L'acta posterior que hem pogut consultar és la de la reunió del Ple de la Comissió de Juristes de data 13 d'octubre de 1955.

Un cop la Comissió Delegada va acabar els treballs l'agost de 1955, va sotmetre al Ple el text que havia elaborat, que va ser aprovat per unanimitat en la sessió celebrada el 13 d'octubre de 1955.¹⁰⁶

L'Avantprojecte de Compilació fou entregat a Franco el 14 d'octubre de 1955, el qual sembla que el va rebre amb satisfacció.^{107 108} Constava d'una exposició de motius, 569 articles i una disposició transitòria. Una segona redacció, feta per la mateixa Comissió, amb una ordenació millor dels articles, importants correccions d'estil, alguna refosa i esmena, sense exposició de motius i amb 554 articles, fou publicada a la *Revista Jurídica de Catalunya* el 1956 i reimpressa l'any 1957 i l'any 1959.¹⁰⁹

¹⁰⁶ L'acta del Ple de la Comissió de Juristes de 13 d'octubre de 1955 recull que: "El señor Condomines da cuenta de la labor llevada a cabo por la subcomisión nombrada en virtud del acuerdo de la sesión plenaria anterior, y que ha revisado el Anteproyecto y reelaborado el régimen económico familiar y sucesorio, exponiendo que se ha trabajado cerca de un año, y a razón de tres veces por semana. Manifiesta que será necesario, sin embargo, una nueva revisión de estilo del Proyecto impreso, pero que ello podrá hacerse ya en el seno de la Comisión de Códigos o en las Cortes. Señala que el Proyecto es algo más extenso que el anteproyecto (569 artículos), si bien cree no tiene una extensión desmesurada, teniendo en cuenta la importancia de la obra y que las leyes actuales son de un articulado muy copioso y abundante. Si no se trata de una obra perfecta, al menos cumple la finalidad de poner de relieve de un modo claro el Derecho vigente en nuestra región, y sin duda es acertado entregar el Proyecto oficialmente a S.E. el Jefe del Estado, aunque tenga que revisarse o corregirse posteriormente."

¹⁰⁷ En aquest sentit, Francesc d'A. CONDOMINES VALLS (1955), "Una buena obra", *La Vanguardia* de 15 d'octubre, on, a més, va afirmar que: "La entrega del Proyecto de Compilación a S.E. el Jefe del Estado es un hecho trascendental: el texto será o no a juicio de los técnicos una obra buena. Pero, con absoluta seguridad, su conclusión y entrega es una buena obra." I afegeix: "Con la fulgurante rapidez de la evocación de otros tiempos, pensamos en las dificultades que siempre entorpecieron un tan necesario trabajo, en las resistencias sordas que pretendían trasladar a campo distinto del suyo propio lo que esencialmente es jurídico; de cómo se mantenía una situación cada vez más confusa por quienes, por otra parte, intentaban aparecer como paladines de la conservación del Derecho autóctono."

En aquest article també va parlar del *amor a las grandes tradiciones de España* i de *tradición veneranda*.

¹⁰⁸ SERRAHIMA BOFILL (2004a), pàg. 341-344, 16 d'octubre de 1955: "Abans d'ahir vaig fer un pas amoïnador, però d'alguna manera interessant: vaig anar, amb la Comissió Compiladora del Dret català, a presentar el text definitiu a en Franco.

Després de les presses amb què l'any passat vam treballar —vaig dedicar a ajudar en Roca Sastre una quantitat exorbitant d'hores— tot havia quedat encallat. La Compilació era feta, però hi mancava una revisió general —que en Roca volia encarregar a en Carles Obiols— i un repàs per a la correcció d'estil. Fins el projecte de preàmbul, que en Roca em va encarregar, no havia estat ni aprovat ni modificat. Així les coses, i amb motiu de l'estada d'en Franco aquí, a en Condomines se li ha acudit que presentar-li el text era una manera de donar estat a la qüestió i d'afavorir una aprovació ràpida i completa. Potser té raó, perquè aquesta gent ha vingut amb la idea de complaure'ns: havien tingut el propòsit d'eliminar el catalanisme i de convertir Barcelona en una capital de província, i no se n'han sortit, i ara comprenen que cal tenir-nos contents, perquè malcontents som un perill. I, per a acontentar-nos, ens ofereixen coses que potser són bones en si —el port, l'electrificació dels trens, el túnel del carrer Aragó, etc.—, però que no són les que el país desitja, ni de molt. I l'aprovació de la Compilació pot entrar en la manera com ells veuen aquest complaure'ns: no representa cap concessió de principi —perquè el Dret civil català és vigent— i alhora sembla que seria donar-nos alguna cosa que hem tingut sempre per nostra. No ho sé. En tot cas, han fet imprimir ràpidament el text tal com estava i ens van convocar per a acordar-ne l'aprovació i per decidir —ja era decidida— la presentació a en Franco. Vaig anar a la reunió, presidida pel President de l'Audiència; hi va ésser aprovat el text —amb una mala cara tremenda del pobre Mans, autor del text anterior, i que no va gosar votar en contra— i es va decidir anar a portar-lo. [...] La cerimònia, res: protocol·lària. En Franco va respondre amb la *fórmula favorable*, ben dita; s'hi veu l'experiència del qui fa anys que fa el mateix.

Els que hi vam anar érem: el president de l'Audiència, Condomines, Faus, Porcioles, Vilardaga, Ferrer Pi, V. F. Navarro Azpeitia, J. Maluquer, Pou d'Avilés, Bonet; J. M. Pi Sunyer, Roca Sastre i jo. Ara sembla que, perquè hi he anat, vindran les protestes dels puritans. Era previsible i em preocupa poc."

¹⁰⁹ FAUS ESTEVE i CONDOMINES VALLS (1960b), pàg. 12; MIRABELL ABANCÓ i SALVADOR CODERCH (1995), pàg. 761 PUIG FERRIOL (1996), pàg. 116, i BADOSA COLL (2003), pàg. 44.

És important subratllar que el Tribunal Suprem, en algunes sentències: 23 de novembre de 1955 (rescissió per lesió), 25 de març de 1957 (testament hològraf i memòries testamentàries), 6 de juliol de 1957 (llegítima) i 20 de desembre de 1957 (fideïcomís), va reconèixer que l'Avantprojecte de 1955 era una orientació legislativa autoritzada, que mereixia ser tinguda en compte en aplicar el dret civil català.¹¹⁰

6. La tramitació a la Comissió General de Codificació i a les Corts

La Comissió Permanent de la Comissió General de Codificació va acordar, el 7 de novembre de 1955, constituir una Secció Especial per a l'estudi de l'Avantprojecte de Compilació de 1955. Va iniciar les deliberacions el dia 9 d'abril de 1956.¹¹¹ ¹¹² El resultat va ser un text profundament alterat, ja que s'hi van introduir correccions, modificacions i supressions amb marcat caràcter restrictiu.

Un cop aprovada la primera revisió el febrer de 1957, l'Avantprojecte va quedar reduït a 407 articles. Després de fer-ne la segona revisió, el març de 1957, i la tercera, el 27 d'abril de 1957, van deixar el text en 373 articles, que es va trametre a observacions de la Comissió catalana. El Ple de la Comissió va aprovar el 23 de juny de 1958 la quarta revisió, que va incorporar algunes modificacions. El text de l'Avantprojecte tenia 373 articles, una disposició final i una disposició transitòria.¹¹³

¹¹⁰ CAMPS y ARBOIX (1958), pàg. 350-35; PUIG FERRIOL i ROCA TRIAS (1979), pàg. 133, i BASSOLS PARÉS (1992), pàg. 18.

¹¹¹ Juan Francisco LASSO GAITE (1978), "Compilación del Derecho Civil Especial de Cataluña (1960)", a *Crónica de la Codificación Española. Codificación Civil (Génesis e historia del Código)*, vol. I, Ministerio de Justicia, Comisión General de Codificación, pàg. 672.

¹¹² FAUS ESTEVE i CONDOMINES VALLS (1960b), pàg. 12, indiquen que la Secció Especial de la Comissió General de Codificació estava formada per José Castán Tobeñas, president de la Comissió General de Codificació i del Tribunal Suprem, que n'era el president; Rafael Rubio, magistrat, president de la Sala 1a del Tribunal Suprem; Francisco Bonet Ramon, magistrat de la Sala 1a del Tribunal Suprem, que, com a catedràtic que fou de la Universitat de Barcelona, havia format part de la Comissió de Juristes catalans; Pablo Jordán de Urries, subdirector general dels Registres; Santiago Pelayo Hore, notari, i Francesc d'Assís Condomines Valls, advocat. Hi actuava com a secretari el de la Comissió General, Marcelino Cabanas.

¹¹³ LASSO GAITE (1978), pàg. 672, va explicar: "Redujo a 407 artículos la Sección especial de la Comisión codificadora, la extensión del texto enviado por la Comisión de juristas que constaba de 569 artículos en el estudio llevado a cabo desde el 9 de abril de 1956 a febrero del año siguiente.

Como ponentes nombrados por la Sección especial, revisaron Bonet y Cabanas el texto acordado, reduciendo en los meses de febrero y marzo la extensión del anteproyecto citado a 373 artículos, y así fue aprobado por la Sección especial el 27 de abril —en total más de 30 sesiones— después de examinar un borrador de exposición de motivos.

"Sometido el anteproyecto al informe de los juristas catalanes, dio su conformidad la subsección delegada con fecha 14 de junio de 1957, enviando algunas observaciones Roca Sastre sobre sucesiones el 27 de septiembre y otras Porcioles sobre heredamientos, examinadas por la Sección especial en diciembre siguiente. Con las rectificaciones admitidas y otras que propusieron los vocales, se encomendó la revisión del anteproyecto a una subcomisión compuesta por

Les profundes alteracions de la Comisió General de Codificació va provocar malestar en diversos sectors de la vida jurídica catalana. Es van fer gestions per intentar reconduir la situació. Sembla que les van fer Pi Sunyer, degà del Col·legi d'Advocats de Barcelona, i Porcioles, si bé existeixen versions diferents sobre si van actuar exclusivament davant el ministre de Justícia, Iturmendi,¹¹⁴ o també davant de Franco.

Per Pi Sunyer:¹¹⁵

No se debía aceptar el cercenamiento de la Comisión de Códigos. Éste es el primer gran problema con el que me enfrenté cuando inicié mi labor como Decano del Ilustre Colegio de Abogados de Barcelona. Entendí que era necesario salvar cuanto se pudiera de aquello que había sido eliminado por la Comisión General de Codificación. Dicha Comisión había terminado su trabajo. Me ayudó de manera extraordinaria el Excmo. Sr. D. Antonio Iturmendi, Ministro de Justicia. Era imposible rectificar entonces el Proyecto aprobado por la Comisión General de Codificación, pero en cambio, cabía que con antelación al trabajo de estudio que pudiera realizar la Comisión de Justicia de las Cortes (demasiado numerosa para conseguir el propósito de llevar a la Compilación toda la materia o casi toda del Proyecto de juristas catalanes), una Ponencia reducida efectuara dicho trabajo. El señor Ministro de Justicia nombró esta Ponencia, formada únicamente por cinco miembros, para presidirla el Sr. Alcalde de Barcelona, Don José Mª de Porcioles. Yo quiero recordar este auxilio, porque los Colegios de Abogados de Cataluña y en especial el de Barcelona nunca agradecerán bastante al señor Iturmendi su ayuda, que se desarrolló, como es natural, con la natural discreción. Esto explica que fuera yo quien llevara personalmente esta labor de preparación, ya que las conversaciones y cambio de impresiones las sostenía exclusivamente además de con el señor Ministro con el señor de Porcioles y con Don Ramon Mª Roca Sastre.

En canvi, segons Porcioles:¹¹⁶

Feia deu anys que amb gent tant intel·ligent com el notari Faus, el notari Roca, en Condomines i alguns altres havíem estat treballant en una Compilació del Dret

Castán, Bonet y Cabanas, que además redactó la exposición de motivos. Aceptado su trabajo por la Sección especial, aprobó el anteproyecto el Pleno de la Comisión celebrado el 23 de junio de 1958.

Rechazó el Pleno el voto particular formulado por Condomines sobre las normas de integración, por estimar que correspondía su fijación al Código Civil. La doctrina, dijo el Presidente, apenas concede importancia a las fuentes rechazadas como interpretativas, sino a la jurisprudencia y a la doctrina científica. *Insistió en la necesidad de proceder sin prisas ni causando daño a los derechos regionales por lo mucho bueno que contienen en sus peculiaridades compatibles con la tradición jurídica nacional, mejor conservada en los derechos forales que en el Código Civil.* (Cuaderno de Plenos núm. 4, pàg. 139)

¹¹⁴ Antonio ITURMENDI BAÑALES, ministre de Justícia del 18 de juliol de 1951 fins al 7 de juliol de 1965, advocat de l'Estat, carlista. (Equipo Mundo, 1971, pàg. 233-235)

En opinió de Claudio COLOMER MARQUÉS (1993), "Un liderazgo catalán", *La Vanguardia*, 12 de setembre: "A Iturmendi le correspondía la tarea de lograr la autorización del Jefe del Estado para pasar el texto a la aprobación del Consejo de Ministros. No fue fácil, teniendo en cuenta que aquel Consejo estaba constituido por ministros más partidarios de la unidad uniforme de España que del reconocimiento del hecho de nuestra unidad plurinacional."

PLA CASADEVALL (1981a), pàg. 421-422, parlaria d'una certa complicitat d'Iturmendi i Serrahima Bofill (2004b), 26 de setembre de 1960, pàg. 163, es referiria "a la modesta decència del Ministre".

¹¹⁵ Josep M. PI SUNYER (1960), "La Compilación del Derecho Civil Especial de Cataluña, como logro romántico de los abogados catalanes", *Revista Jurídica de Catalunya*, juliol-agost, pàg. 420.

En el mateix sentit, Josep Lluís SAGARRA ZACARINI (1996), *Papers d'un advocat*, Ed. Proa, Barcelona, pàg.168, va explicar: "En Josep M. Pi i Sunyer, degà del Col·legi d'Advocats, visità el ministre Iturmendi. Aquest li digué que davant un dictamen de la Comissió de Codis es veia impotent, però faria el que calgués perquè la Ponència de les Corts quedés constituïda per persones que mereixessin crèdit als juristes catalans."

¹¹⁶ Jaume FABRE i Josep M. HUERTAS (1982), "Porcioles, *Ministre de Franco a Barcelona*", entrevista a *L'Avenç*, núm. 48, abril, pàg. 247, citats per Ignasi RIERA (1998), *Els catalans de Franco*, Ed.Plaza y Janés, Barcelona, pàg. 294-295.

Civil Català amb una apèndix que era el més ampli que s'havia fet mai, molt superior al d'en Duran i Bas. Però ens va passar que quan va anar a la Comissió de Codis el van mutilar innecessàriament i després el Ministeri de Justícia el va acabar de mutilar. Ho vàrem veure tot perdut. Vàrem provar primer el camí de les esmenes. En vàrem redactar cent, una a la totalitat, per a les quals ens va costar Déu i ajuda trobar signatures, però vàrem veure que aquest tampoc era el camí, perquè amb un decret ho arreglaven.

Aleshores em vaig anar a trobar en Franco. Li vaig dir: *Mi general, vengo a decirle que yo no me quiero presentar a las Cortes para defender algo con lo que no estoy de acuerdo. ¿Por qué —em va preguntar— usted que siendo catalán es un enamorado de España no quiere ir a esta unidad en el Derecho que sería una facilidad para todos?* I aleshores em vaig estendre en una sèrie de consideracions jurídiques. Li vaig explicar que Ferran II i Alfons X, dos dels més grans reis que ha tingut Espanya, van redactar les set partides i que l'únic lloc on seguien vigents era a Catalunya. *¿Y cómo es eso?* La invasió francesa, li vaig explicar, va tenir moltes conseqüències a Espanya, entre d'altres que es va renunciar al Dret històric per a copiar el Codi Civil de Napoleó. I ara resulta que els únics que conservem el dret històric espanyol som els separatistes i els qui van renunciar són els qui defensen Espanya. I em diu: *¿Y en eso no tuvo influencia la Enciclopedia? Evidentemente, todo este proceso iba unido en mayor o menor grado con la directriz de la Enciclopedia. Entonces ya me lo explico.* I va callar una estona. Aleshores em va preguntar què volia jo i li vaig demanar que em deixés nomenar la Comissió al meu gust. Va fer venir el Ministre de Justícia, li va dir que em deixés triar la Comissió, i vàrem treure la Compilació íntegra.¹¹⁷

Sense excloure que les dues versions puguin ser complementàries, pel que fa a les persones davant les quals es van fer les gestions, volem remarcar la referència de

¹¹⁷ Sobre el paper de Porcioles en la Compilació els parers han estat dispers.

- Josep PLA CASADEVALL (1981b), *Homenots, segona sèrie*, José M^a. de Porcioles, Ed. Destino, Barcelona, 2^a. ed., pàg. 496, es va limitar a dir el següent: "L'arribada del senyor Porcioles a Barcelona, 1948, donà origen a algunes primeres decisions, derivades del bagatge jurídic, indiscutit, que va lligat amb la seva persona i amb la seva figura de juriconsult, que és eminent. Fou elegit membre de la Reial Acadèmia de Jurisprudència de la ciutat i, coincidint amb la seva presència, començà una nova etapa dels treballs per a la redacció del Projecte de Compilació del Dret Civil Català. Aquests treballs duraren 10 anys —el decenni 1950-1960— i, junt amb els notaris Faus i Roca Sastre, el senyor Porcioles en fou un dels ponents permanents."

- SERRAHIMA BOFILL (2004b), pàg. 331, indica que Pla li va dir que en Porcioles hauria volgut que en parlés en *el paper* que li va dedicar a ell, perquè així li hauria quedat atribuïda l'obra compiladora, però que ell es va malfiar i no ho va voler fer.

El mateix SERRAHIMA, *ibídem*, pàg. 163, considera que la Compilació havia sortit més bé del que tenien previst, en part, per "l'atac final, dispers, però inesperadament enèrgic d'en Porcioles."

- FAUS ESTEVE (1960a), pàg. 430, va sostenir: "Respecto a José Mª de Porcioles, no sólo tuvo a su cargo la parte más difícil, por ausencia de textos, y menos trabajada en los anteriores Apéndices (los heredamientos), sino que en la Comisión de las Cortes actuó con una competencia y eficacia extraordinarias, y gracias a ello, y a su abnegación, optimismo y entusiasmo sin límites, es ya realidad lo que hasta hace poco parecía irrealizable aspiración."

- Per Josep M. PUIG SALELLAS (1993), "Porcioles, una perspectiva jurídica", *La Vanguardia*, 12 de setembre, "La intervenció de Porcioles en la promulgació de la Compilació del Dret Civil de Catalunya —se ha dicho— fue también importante, pero ha de ser situada en sus justos términos. Los trabajos venían de lejos y el texto redactado por juristas catalanes contenía 534 artículos. Era demasiado para quienes entendían —y siguen entendiendo aún— que el Dret Civil de este país era un mero apéndice del que se contiene en el Código Civil.

Porcioles era ya alcalde de Barcelona y procurador en Cortes y es entonces cuando su actuación deviene crucial. Ante el rechazo de la Comisión de Justicia de las Cortes, intercede ante el Jefe del Estado y se traslada a Andorra con Roca Sastre, Faus y el entonces reciente notario barcelonés Lluís Figa Faura, quienes en un fin de semana, rehacen el texto compilado, suprimiendo lo inevitable y embutiendo todos los demás en un total de 344 artículos, que resultó ya tolerable para el centralismo de entonces. Es evidente, pues, que la actuación de José Mª de Porcioles en el marco de la creación legislativa fue importante." A continuació fa una crítica subtil amb relació a la seva intervenció en matèria d'urbanisme.

- COLOMER MARQUÉS (1993), citat a nota 114, opinava que si Porcioles va participar activament en la Compilació era perquè "Aquí es donde se manifiesta más claramente su asunción del liderazgo catalán en aquellos años. Cumple aquel principio de que el vacío repugna a la historia, a la política y a la naturaleza. No había nadie con posibilidades en el catalanismo político y él se situó —apoyado en Madrid por Laureano López Rodó— en una primera línea vacía para defender unas tradiciones, un derecho propio, un poder económico articulado, una lengua y unos valores de cultura y restablecer su plena vigencia."

Porcioles a la crítica del Codi civil espanyol fonamentada en la influència del Codi francès, en la mateixa línia que Martín Ballesteros-Costeja l'any 1944.

En qualsevol cas, sembla raonable pensar, seguint Jardí Cassany,¹¹⁸ que el resultat va ser el nomenament d'una Ponència *ad hoc* a les Corts.¹¹⁹

El Govern va aprovar el Projecte de Llei el 30 d'abril de 1959, seguint el text revisat per la Comissió General de Codificació.¹²⁰ Va passar a les Corts el 6 de juny de 1959.¹²¹

El 20 de maig de 1959 es va constituir una Comissió amb caràcter oficiós per tal de redactar les esmenes al Projecte de Llei de 30 d'abril de 1959 i poder tornar al sentit original de l'Avantprojecte de Llei de 1955. Va mantenir reunions a Andorra l'agost de 1959.¹²²

El termini d'esmenes va finir el 31 d'octubre de 1959. Foren presentades 97 esmenes, una a la totalitat, elaborada per Roca Sastre,¹²³ i la resta referides a 116 articles, algunes de simple redacció o estil, altres demanant el restabliment d'articles suprimits o modificant la redacció que havia donat la Comissió General de Codificació.¹²⁴

¹¹⁸ JARDÍ CASSANY (1992), pàg. 273-274, va sostenir que Pi Sunyer i Porcioles van fer gestions davant del ministre de Justícia i, com que el projecte aprovat per la Comissió Codificadora ja no podia ésser corregit, el ministre va proposar com a solució la introducció d'esmenes en el si de la Comissió de Justícia de les Corts. També es va acordar el nomenament d'una Ponència, formada per cinc persones, presidida per Porcioles.

¹¹⁹ Segons FAUS ESTEVE - CONDOMINES VALLS (1960b), pàg. 14, la Ponència estava formada per José Mª de Porcioles Colomer, procurador en Corts i membre de la Comissió de Juristes catalans, que en va ser el president; José Alonso Fernández, director general dels Registres i del Notariat; Eduardo López Palop, degà del Col·legi de Notaris de Madrid, i els catedràtics de dret civil Manuel Batlle Vázquez i Pascual Marín Pérez.

A López Palop, sogre del també notari Lluís Figa Faura, el Col·legi de Notaris de Catalunya, amb motiu del centenari de la Llei del notariat, l'any 1962, li va agrair la tasca feta a favor de la Compilació i el va nomenar degà honorari. (*La Vanguardia*, 15 de desembre de 1962)

¹²⁰ SALVADOR CODERCH (1981), pàg. 112.

¹²¹ BASSOLS PARÉS (1992), pàg. 18 i BADOSA COLL (2003), pàg. 44.

¹²² Estava integrada per Josep M. de Porcioles Colomer, Ramon M. Roca Sastre, Raimon Noguera Guzmán, Ramon Faus Esteve, Lluís Figa Faura, Miquel Casals Colldecarrera, Joan Maluquer Rosés, Josep M. Puig Brutau, Joaquim Torres de Cruells, Josep M. Pascual Serrés i Josep M. Pi i Sunyer (SAGARRA ZACARINI, 1996, pàg.168, que ha afirmat que aquesta Comissió va treballar sobre la base de les 84 observacions raonades que havia elaborat ROCA SASTRE, a l'Informe que havia emès la Comissió General de Codificació.)

BASSOLS PARÉS (1992), pàg. 19, explica que la va presidir Porcioles.

JARDÍ CASSANY (1992), pàg. 274, va dir: "Entre els [notaris] destacaven especialment (a més de Porcioles, és clar) Roca Sastre i Faus Esteve."

¹²³ SAGARRA ZACARINI (1996), pàg.169.

¹²⁴ FAUS ESTEVE - CONDOMINES VALLS (1960b), pàg.13-14 i PUIG FERRIOL i ROCA TRIAS (1979), pàg. 134.

Segons LASSO GAITE (1978), pàg. 673, les esmenes van afectar 118 articles.

El portador de les esmenes al registre de les Corts va ser Sagarra Zacarini,¹²⁵ el qual ha explicat: “Arribat a Madrid vaig veure’m amb el notari Vallet de Goytisolo, que hi actuava com a element d’enllaç i seguia molt intensament les peripècies de la Compilació.”

Pràcticament la totalitat del text redactat per la Ponència *ad hoc*, va ser acceptat per l’Informe de la Ponència de la Comissió de Justícia de les Corts, emès el 2 de maig de 1960, amb la qual cosa s’aconseguí restablir una gran part del que havia estat suprimit.¹²⁶

El Dictamen de la Comissió de Justícia de les Corts va ser aprovat el 31 de maig de 1960, pel Ple per unanimitat, en sessió solemne celebrada el 20 de juliol de 1960, i sancionat per Franco com a Llei el 21 de juliol de 1960, la qual es va publicar al BOE núm. 175, del 22 de juliol de 1960.

Els 569 articles de l’Avantprojecte de 1955 van quedar reduïts als 344, tres disposicions finals i sis disposicions transitòries¹²⁷ de la Llei 40/1960, de 21 de juliol. Ara bé, s’ha sostingut que conté més de 400 articles dels que hi havia en l’Avantprojecte de 1955, ja que sovint es refongueren diversos articles en un,¹²⁸ i que el que s’havia perdut no arribava al deu per cent, sense abastar cap institució essencial.¹²⁹

¹²⁵ SAGARRA ZACARINI (1996), pàg.170.

¹²⁶ En opinió de FAUS ESTEVE - CONDOMINES VALLS (1960b), pàg.14: “La comprensión y alteza de miras con que trabajó esta Ponencia hace acreedores a cuantos la integraron de la gratitud de los juristas catalanes. Dicha Comisión dictaminó con fecha 31 de mayo de 1960, modificando alguno de los artículos para restablecer una parte de los que no había aceptado la Comisión de Códigos, intensificando la labor de refundición de ésta y ofreció un texto, que es el convertido en ley.”

¹²⁷ Aquestes, llevat de la sisena, eren de nova redacció, ja que no figuraven en cap dels textos anteriors (FAUS ESTEVE i CONDOMINES VALLS, 1960, pàg. 14).

¹²⁸ PLA CASADEVALL (1981a), pàg. 422.

¹²⁹ SERRAHIMA BOFILL (2004b), pàg. 163, que cita Roca Sastre.

Roca Sastre¹³⁰ va afirmar que es va recomanar, oficiosament i amb bona intenció, que el nombre d'articles de la Compilació catalana no excedís els 350, nombre que venia a ser el del text articulat que va acompanyar la *Memòria* de Duran i Bas.

Dels discursos que es van pronunciar a les Corts per tal de presentar la Compilació com un èxit polític del règim de Franco, volem remarcar un paràgraf del pronunciat pel ministre de Justícia, Iturmendi:¹³¹

La culminación de esta política legislativa emprendida por el Movimiento Nacional es el Código civil general de España que, como tuve el honor de exponer en el Pleno que estas Cortes celebraron con motivo de la Compilación de Derecho civil foral de Vizcaya y Álava, responda a la brillante tradición jurídica española, organice la vida de las personas y de las instituciones civiles conforme a nuestra jerarquía de valores y satisfaga nuestro sentimiento nacional, y las necesidades de la vida cotidiana, para lo cual ha de nutrirse fundamentalmente, de estas auténticas creaciones jurídicas del pueblo español que hoy estamos compilando.

Del discurs de Porcioles,¹³² en destaquem:

El Régimen actual, que tantos y tan sólidos motivos tiene para querer y mantener la unidad, concepto distinto y distante de la uniformidad, ha estimado que *un Código Civil de verdadero alcance nacional, sólo podía formarse a base de la plena integración del derecho patrio, sin distinción de las regiones o comarcas donde se aplica*, en la misma forma que todas ellas concurren juntas e identificadas a la grandeza de la Patria. Las Compilaciones de acuerdo con las conclusiones del Congreso de Juristas de Zaragoza, son el primer paso para el futuro Código civil nacional en el que se refundirán todas las regiones españolas.¹³³

Per tancar el cercle de l'argumentari que es va començar a formular a Jaca l'any 1942, un article del diari *La Vanguardia* de 21 de juliol de 1960, titulat "El Derecho Civil de Cataluña",¹³⁴ deia que:

¹³⁰ Ramon M. ROCA SASTRE (1983), *Estudios de Derecho Civil Especial de Cataluña*, Ed. Bosch, Barcelona, pàg. 27. També va esmentar, *ibídem*, pàg. 6, que no va ser possible corregir les errades ni l'estil per culpa, en part, de persones que vivien a Barcelona, però sobretot de persones que vivien a Madrid.

¹³¹ Transcrit a la *Revista Jurídica de Catalunya*, 1960, pàg. 391-397. Aquest paràgraf, a la pàg. 395.

¹³² Publicat a la *Revista Jurídica de Catalunya* (1960), pàg. 379-390. Aquest paràgraf, a la pàg. 380.

¹³³ JARDÍ CASSANY (1992), pàg. 274-275, va afirmar sobre aquest paràgraf que : "Tanmateix, a l'argument adduït que amb la Compilació no s'havia fet res més que complir l'acord adoptat pel *Congreso Nacional de Derecho Civil* del 1946 per arribar a la formació d'un autèntic *Código Civil Español*, cal afegir-n'hi un altre, sens dubte molt convincent, que els interessats en la seva aprovació invocaren en algunes converses informals amb alguns *procuradores* i amb el Ministre de Justícia, el qual —sembla— àdhuc va fer arribar al mateix Cap de l'Estat: el Dret Civil de Catalunya, així com el d'altres territoris que gaudien d'un règim jurídic especial i que haurien de ser compilats en el futur, eren drets autènticament hispànics, a diferència del que va articular-se en el Codi Civil de 1889, que havia estat inspirat, en bona part, en el *Code Civil Français*. Els drets mal anomenats *forales representaven la tradició*; el que hom conexia com a *Derecho común*, és a dir, el reunit en el Codi Civil Espanyol, no constituïa un dret genuí per haver estat traslladat d'un Codi estranger que, en el fons, era l'aplicació de l'unitarisme jacobí del qual es constituí hereu Napoleó. Aquest raonament devia produir un gran efecte en Antonio Iturmendi, Ministre de Justícia, el qual —no ho oblidem— procedia dels rengles del tradicionalisme polític."

¹³⁴ Probablement era una mena d'editorial, sota la rúbrica de *Dia a dia*, publicat a la primera pàgina.

Es curioso y paradójico que la tónica uniformista coincidiese en España y en los demás países europeos, con el apogeo del liberalismo. Las Cortes de Cádiz representaron entre nosotros uno de los momentos más agudos del uniformismo irreflexivo; y a la inversa, *el movimiento tradicionalista se convirtió en constante abanderado del respeto a las realidades históricas de cada región de la Patria. Como es natural, Franco ha seguido el camino de la tradición española. Esta sabia orientación se muestra en el movimiento compilador del Derecho civil de Cataluña...*

Al capdavall, la finalitat de la Compilació era:

[...] integrar y articular en un texto único diversas disposiciones de vario origen, naturaleza y alcance que regían tradicionalmente sustanciales aspectos de la vida jurídica catalana.

La gran paradoxa d'aquesta història és que les institucions compilades, que inicialment es van configurar com unes excepcions al Codi civil espanyol, el qual havia de ser general i únic, han esdevingut la primera base del Codi civil de Catalunya.

Bibliografia

Anuario de Derecho Aragonés (1944-I):

- "Al lector", sense signar.
- "El Congreso Nacional de Derecho Civil", sense signar.

AUNÓS PÉREZ, Eduardo (1945). "Pòrtic". *Revista Jurídica de Catalunya*, març-abril, vol. XLIII.

BADOSA COLL, Ferran (2003), Ferran BADOSA COLL (dir.), Joan MARSAL GUILLAMET (coord.). "El dret civil català en la codificació", en especial: "El règim franquista. L'abolició de l'autonomia i la Compilació del dret civil català", *Manual de dret civil català*. Ed. Marcial Pons, Madrid- Barcelona.

BASSOLS PARÉS, Agustí (1992). "Vers la codificació del dret civil català. La reforma prèvia de 1984." Discurs d'ingrés a l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya. Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya.

BERGUA, J. (1946). "Crónica del Congreso Nacional de Derecho Civil". *Anuario de Derecho Aragonés* III.

COLOMER MARQUÉS, Claudio:

- (1993), "Un liderazgo catalán". *La Vanguardia*, 12 de setembre de 1993.
- (1996), "El Derecho Civil de Cataluña". *La Vanguardia*, 10 de desembre.

Comissió de Juristes per a la Compilació del dret foral de Catalunya. Actes de les reunions:

Ple: 15 de febrer de 1954

Ple: 12 de març de 1954

Comissió Delegada: 13 de juliol de 1954

Comissió Delegada: 22 de juliol de 1954

Comissió Delegada: 26 d'agost de 1954

Ple: 13 d'octubre de 1955

CONDOMINES VALLS, Francesc d'Assís (1955). "Una buena obra". *La Vanguardia*, 15 d'octubre.

-Vegeu FAUS ESTEVE, Ramon.

DE CAMPS Y ARBOIX, Joaquín (1958). "El apéndice catalán", "Obra legislativa y labor interpretadora", "El Congreso de Zaragoza y sus consecuencias" i "La Compilación y su contenido", *Historia del Derecho Catalán Moderno*. Ed. Bosch, Barcelona.

DE PORCIOLES COLOMER, José María (1960). "Discurso pronunciado en las Cortes españolas el día 20 de julio", *Revista Jurídica de Catalunya*, juliol-agost.

DE VILLALLONGA, José Luis (1999). *El sable del Caudillo. Historia secreta del hombre que gobernó España como un cortijo*. Ed. Plaza y Janés, Barcelona.

EQUIPO MUNDO: Eduardo ÁLVAREZ PUGA; José Carlos CLEMENTE; José Manuel GIRONÉS (1971). *Los 90 Ministros de Franco*. Ed. Dopesa, Barcelona.

FABRE FORNAGUERA, Jaume; HUERTAS CLAVERIA, Josep M. (1982). "Porcioles, *Ministre de Franco a Barcelona*", entrevista a *L'Avenç*, núm. 48, abril.

FAUS ESTEVE, Ramon:

-(1959), "Ante la presentación en las Cortes del Proyecto de Compilación", conferència pronunciada al Col·legi d'Advocats de Barcelona, recollida com a annex a *Comentaris a la Compilació del dret civil de Catalunya* (1960b).

-(1960a), "La Compilación y el Notariado". *Revista Jurídica de Catalunya*, juliol-agost.

-(1960b), FAUS ESTEVE, Ramon; CONDOMINES VALLS, Francesc d'Assís. *Comentaris a la Compilació del dret civil de Catalunya*, edició facsímil de la primera, presentació de Robert FOLLIA CAMPS, *La Notaria* núm. 2, 2003, Col·legi de Notaris de Catalunya i Ed. Marcial Pons, Madrid-Barcelona.

-(1989), "La Compilació del dret civil català del 21 de juliol de 1960". *Simposi Dret Civil de Catalunya, XXV anys de la Compilació*. Departament de Justícia.

FOLLIA CAMPS, Robert (2003). Presentació de *Comentaris a la Compilació del dret civil de Catalunya*, de Ramon FAUS ESTEVE i Francesc d'Assís CONDOMINES VALLS, edició facsímil de la primera, 1960. *La Notaria*, núm. 2, Col·legi de Notaris de Catalunya i Ed. Marcial Pons, Madrid-Barcelona.

FUSI AIZPURUA, Juan Pablo (1985). *Franco, autoritarismo y poder personal*. Ed.El País, Madrid.

GARRIGA, Ramon (1981). *Los validos de Franco*. Ed. Planeta, Barcelona.

HURTADO MARTÍ, Odó (1960). "La Codificació del dret civil català". *Pont blau, Literatura, art i informació*, núm. 96 a 98, octubre-novembre, Mèxic.

IGLESIAS SANTOS, Juan (1962). "Cataluña y el Derecho romano", a *Miscel·lània Borrell i Soler*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona.

ITURMENDI BAÑALES, Antonio (1960). "Discurso pronunciado en las Cortes Españolas el día 20 de julio". *Revista Jurídica de Catalunya*, 1960, juliol-agost.

JARDÍ CASSANY, Enric (1992). "La Compilació del dret civil de Catalunya". *Documents Jurídics de la història de Catalunya*, Departament de Justícia.

LACRUZ BERDEJO, José Luis (1948). "El Congreso Nacional de Derecho Civil". *Anuario de Derecho Civil*, tom I, fascicle I, gener-març.

LASSO GAITE, Juan Francisco (1978). "Compilación del Derecho Civil Especial de Cataluña (1960)". *Crónica de la Codificación Española, Codificación Civil (Génesis e historia del Código)*, vol. 1, Ministerio de Justicia, Comisión General de Codificación.

LÓPEZ BURNIOL, Juan José (1989). *Simposi Dret Civil de Catalunya, XXV anys de la Compilació*, Departament de Justícia.

LÓPEZ MEDEL, Jesús (1992). "Fernández Cuesta, jurista, reformista, hipotecario, Ministro de Justicia y académico", a *Revista Crítica de Derecho Inmobiliario*, núm. 613.

MARTÍN BALLESTERO-COSTEA, Luis (1944). "Aragón ante la unificación del Derecho Privado". *Revista de Derecho Privado*, tom XXVIII, març, escrit l'octubre de 1943. Ed. Revista de Derecho Privado.

MAS I SOLENCH, Josep M. (1996). Presentació de la Commemoració del cinquantè aniversari del *Congreso Nacional de Derecho Civil*, celebrat a Saragossa l'any 1946. *Anuari de la Societat Catalana d'Estudis Jurídics*.

MIRAMBELL ABANCÓ, Antoni:

-(1981), "Com. art. 1 CDCEC", Manuel ALBALADEJO GARCIA (dir); Antonio MIRAMBELL ABANCÓ; Pablo SALVADOR CODERCH. *Comentarios al Código Civil y Compilaciones Forales*, tom XXVII, vol. 1. Ed. Revista de Derecho Privado, Madrid.

-(1995), Antonio MIRAMBELL ABANCÓ i Pablo SALVADOR CODERCH. "Estudi introductorio sobre els precedents de la Compilació", *Projecte d'Apèndix i materials precompileris*. Textos Jurídics Catalans, Lleis i costums VI/2, Departament de Justícia.

MONTSERRAT GÁMIZ, Miguel:

-(1979), "El Congreso Nacional de Derecho Civil de 1946: Una actuación *histórica* de Maurici SERRAHIMA". *La Vanguardia*, 9 de maig.

-(1996), "Evocación del Congreso Nacional de Derecho Civil de Zaragoza, 1946". Commemoració del cinquantè aniversari del *Congreso Nacional de Derecho Civil*, celebrat a Saragossa l'any 1946, *Anuari de la Societat Catalana d'Estudis Jurídics*.

NEBOT, Ramon (1960). "La Compilació del dret civil de Catalunya". *Revista Pont Blau, Literatura, art i informació*, núm. 94, agost, Mèxic.

O'CALLAGHAN MUÑOZ, Xavier (2000). "La modernització del dret civil català: un Codi civil", *Jornades cap a un Codi Civil de Catalunya*, 1998, Departament de Justícia.

OLIVAR DAYDÍ, Jordi (1946). "El Congreso Nacional de Derecho Civil de Zaragoza". *Revista Jurídica de Catalunya*, novembre-desembre, vol. L.

OLIVAR DAYDÍ, Arnau (1989). Carta al Director de *La Vanguardia*, 5 d'abril.

PAYNE, Stanley G.:

-(1992), *Franco. El perfil de la historia*. Biografías Espasa, Ed. Espasa Calpe, Madrid.

-(2000), José Luis GARCÍA DELGADO (coord.). "La política", *Franquismo. El juicio de la historia*. Ed. Temas de Hoy.

PÉREZ DE VARGAS MUÑOZ, José (2003); Antonio CABANILLAS SÁNCHEZ [et al.]. "La Codificación Civil: breve referencia a sus bases socioeconómicas". *Estudios Jurídicos en homenaje al profesor Luis Díez PICAZO, Derecho Civil, Parte General*, tom I, Ed. Thomson-Civitas.

PI SUNYER, Josep M. (1960). "La Compilación del Derecho Civil de Cataluña como logro romántico de los abogados catalanes". *Revista Jurídica de Catalunya*, juliol-agost.

PLA CASADEVALL, Josep:

-(1981a), "El notari Ramon M. Roca Sastre i la Compilació del dret". *Homenots, segona sèrie*, Obra completa, volum XVI, 2a. ed., Ed. Destino, Barcelona.

-(1981b), "José Mª de Porcioles". *Homenots, segona sèrie*, Obra completa, volum XVI, 2a. ed., Ed. Destino, Barcelona.

PUIG FERRIOL, Lluís i ROCA TRIAS, Encarna (1979). "La codificación", "Los distintos proyectos de Apéndice al Código Civil" i "La organización definitiva del Derecho Civil en España: las Compilaciones", a *Fundamentos del Derecho Civil de Cataluña, Introducción al Derecho Civil de Cataluña*, tom I, Ed. Bosch, Barcelona.

PUIG FERRIOL, Lluís (1996). "Origen i desenvolupament de la Compilació del dret civil de Catalunya". Commemoració del cinquantè aniversari del *Congreso Nacional de*

Derecho Civil, celebrat a Saragossa l'any 1946, *Anuari de la Societat Catalana d'Estudis Jurídics*.

PUIG SALELLAS, Josep M. (1993). "Porcioles, una perspectiva jurídica". *La Vanguardia*, 12 de setembre.

Revista de Derecho Civil Aragonés (1999), volum V, núm. 2, Acta de la reunió a Montserrat de 29 de setembre de 1947.

RIERA GASSIOT, Ignasi (1998). *Els catalans de Franco*. Ed. Plaza y Janés, Barcelona.

ROCA SASTRE, Ramon M. (1983). "La Compilación del Derecho Civil Especial de Cataluña como expresión codificada no novatoria *per iuris continuatio* del Derecho civil catalán" i "La tradición jurídica catalana base esencial interpretativa de la Compilación". *Estudios de Derecho Civil Especial de Cataluña*, Ed. Bosch, Barcelona.

ROCA TRIAS, Encarna
-Vegeu PUIG FERRIOL, Lluís. *Fundamentos*.

SAGARRA ZACARINI, Josep Lluís, *Papers d'un advocat*, Ed. Proa, Barcelona.

SALVADOR CODERCH, Pablo :

-(1985), "La Compilación y su historia. Los presupuestos políticos y culturales de la Compilación del Derecho Civil de Cataluña, *La Compilación y su historia*, Ed. Bosch, Barcelona.

-Vegeu MIRAMBELL ABANCÓ, Antoni. "Com. art. 1 CDCEC" i "Estudi introductorio"

Sense signar, "El Derecho Civil de Cataluña", *La Vanguardia*, 21 de juliol de 1960.

SERRAHIMA BOFILL, Maurici:

-(2003), *Del passat quan era present, 1940-1947*, edició a càrrec de Josep Poca Gaya, Edicions 62, Barcelona.

-(2004a), *Del passat quan era present, 1948-1958*, edició a càrrec de Josep Poca Gaya, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona.

-(2004b), *Del passat quan era present, 1959-1963*, edició a càrrec de Josep Poca Gaya, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona.

S. O. (1955). "Necrológica Duran Ventosa". *Revista Jurídica de Catalunya*, gener-febrer.